

דבר המערכת

'אין לי זמן' [?]

דרכו של עולם, כאשר האדם מתנסה באיזה נסיון מאת השי"ת, טבע הדברים שאין לו זמן לעשות את המוטל עליו. גם אם מתאמץ ומספיק לעסוק בדברים המחייבים שאינו יכול לוותר עליהם, הרי שאת הדברים שאינם בגדר של 'חוק ולא יעבור' מוכרח הוא לוותר, וכך יוצא הוא כי כל אדם באיזהו זמן שעסוק בעיתות של שמחה, או בעיתות של נסיון עם חולי וכדומה הרי שפוסק הוא ממהלכו הרגיל ומוותר על מעט מן הדברים עליהם עומד בלחם חוקו.

גם ראשי הכוללים ולו: המחמירים ביותר מכירים במושג הזה הנחשב 'אונס' ומקילים בעיתות שמחה או חולי, ואינם מקפידים על הלומד בדברים הבאים מחמת אונס.

יעקב אבינו חי חיים מלאי נסיונות, בפרשתינו אנו עדים למסע מקיף אשר עבר בעסק עם אחיו, עד אשר הכין את עצמו למלחמה עם אחיו!!

ומי שמתבונן מבין כי מלחמת האחים, אינה מלחמה של שני ילדים רכים המריבים על חלקת קרקע זו או אחרת, אלא מלחמה זו הייתה 'מלחמת עולם' בכל המובנים, מלחמה של 'או אני או הוא'!!

ובין הדברים הללו אנו מוצאים את יעקב אבינו, עם כל התמדתו בתורת ה' ועבודתו באמונה אצל לבן חמיו/מעבדו, עם כל הישרות כשעובד מבוקר עד ערב, עם כל זאת אלו הם הימים הטובים ביותר עבור כל היהדות, בימים אלו קמו וגדלו שנים עשר שבטי קה, האחים הקדושים בני יעקב, אשר התחנכו להיות יסודי כלל ישראל לדורי דורות.

והמתבונן תמה, איך יתכן לגדל ולהשקיע בילדים בכל הכח, בו בעת אשר עובר הוא מנסיון לנסיון, גלות אחר גלות. [וכבר הדגשנו במאמר בגליון הקודם, כי אין לנו קנה מדה לדון בנסיונותיו של אבינו יעקב, אך תורה היא וללמוד אנו נדרשים, ועל ידי התבוננות זו נעמוד אותנו בקרן אורה לדעת דרך ה']

המשך בעמ' 2

מדור מיוחד לקראת ימי החנוכה

"ריתחא דאורייתא"

דיונים שאלות ותמיהות
בנושאים הלכתיים בענייני חנוכה

השבוע הנידונים נערכו ע"י

מורינא הרב שליט"א

הגאון רבי צבי רותן שליט"א

הגאון רבי אלימלך בלוי שליט"א

כל הפרטים בעמודי האמצע

תוכן העניינים

הגאון רבי יצחק מרדכי רובין שליט"א - חנוך לנער (ז) - חינוך בנות הסמינר.
הגאון רבי מרדכי סילמן שליט"א - שבת סאטמר במירון.
סודה של העיר לוז - הרב מיכאל מירון.
קיום מצות הדלקת נר חנוכה מכח ב' הדלקות יחד - הרב יעקב חוקת.
בענין קניית מוצרים ספק נגועים בחרקים ואקריות - הרב אלעזר אנגל.
בענין ספיה לקטן בהיתר - הרב אלעזר אנגל.
דין חזרה ע"ג קדיירה ריקנית - הרב יוסף יהודה גרינבוים.
חשש במטלטל פלאפון שילחץ על כפתורים [ז] - הרב יונה מרצבך.
יצירת תועלת ויצירת שבח מממון הזולת - הרב ידידיה ברויאר.
ההבדלים בין יעקב לעשיו - הרב אורי שרגל.
גדר היתר סיפור 'לשון הרע' לתועלת, והסתפק - הרב ראובן יוסף שרליו.
הערות קצרות בפרשת וישלח - הרב יצחק דרמר.
ישמח לב - חד בדור כבוד מהו?
לעיונא - ניחיל לאיניש בגלגל רכב?
לדורות - קוים לדמותם של ה'פוחזים'.

הגאון רבי יצחק מרדכי רובין שליט"א

בעמ"ס ארחות שבת ועוד

חנוך לנער (ז) - חינוך בנות הסמינר (כיתות יג - יד)

דורות שלפנינו ידעו וחונכו על העיקרון היהודי שמקומה הטבעי של האשה הוא בבית בבחינת "כל כבודה בת מלך פנימה", ושבחה של בת ישראל הייתה ביופי הצניעות והפנימיות שלה, כך שהנשים הסתובבו בין השכונות, ובנות המשפחה, ורוב הזמן היה עיסוקם בכלכל וטיפול הבית.

אולם מציאות החיים של היום שונה, וזכו נשי דידן להיות נושאות בעול החזקת התורה של בעליהן עמלי התורה, וכבר המליצו על אותן נשים העוסקות בפרנסה כדי שיוכלו בעליהן לעסוק בתורה את הכתוב אשת חיל מי ימצא, בטח בה לב בעלה, עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, אשה יראת ה' היא תתהלל. ואוכלת פירותיה בעולם הזה והקרן קיימת לה לעולם הבא.

כורח המציאות של דורנו גורם לכך שבילית ברירה נשים רבות נאלצות לעבוד במקומות עבודה שונים ומגוונים, דבר שמצריך הכנה והכוונה יתרה לשמירת ההנהגות וגדרי הצניעות הבסיסיים של בת ישראל כשרה. ובפרט שהציאה מבתי החינוך בהן שומעות הבנות שיחות ושיעורים ודברי חיזוק בענייני מוסר והשקפה, למקומות העבודה שבהם כל עיסוקן הוא בדברי חולין, היא עצמה גורמת להתקררות טבעית בענייני רוחניות.

מציאות זו מחייבת אותנו כהורים ומורים, כאמהות ומורות, להתוות את הדרך מבעוד מועד, ולהקדיש הן בבית והן בתוך כתלי הסמינר שיעורי הכוונה להכין את הבנות וללמד מהי דרך התורה ביציאתם לשוק החיים ומעגל העבודה.

ואמנם אין ספק שהדרך היותר בטוחה היא שהאשה תעבוד בסביבה שכולה שומרי מצוות, אבל מכיון שרואים אנו במציאות שנשים רבות לא מוצאות את פרנסתם ביתם בצורה זו, ומפאת גידול הציבור כ"י, נוצר מציאות הכרחית ששוק מעגל העבודה של נשות ישראל התרחב גם למקומות בהם נמצאים אנשים שאינם שומרי תורה, או עכ"פ שאינם חרדים לדבר ד', לכן מההכרח ללמד בנות יהודה קשת, ולהדריכם מראש מהי דרך התורה לכל מצב שהקב"ה יזמין את אופן פרנסתם.

¹ נתבדנו, במאמר מאת הגאון שליט"א, ונוסף לו קטע הפתיחה להתאימו למסגרת המאמרים הקודמים.

נראה כי זאת אשר יש לנו ללמוד, כי 'מעשה אבות סימן' כי הזמנים הפנויים בחיים בהם נצליח לגדל את ילדינו [ואת עצמינו] כדת וכראוי, אינם קיימים! הזמן לדאוג לעצמינו לילדינו ולכל המוטל עלינו אינו תלוי כלל בזמן ובאפשרויות, אלא ברצון ובתשומת לב אשר אנו נדרשים לשים לב אליהם בכל ימי חלדינו.

אכן, יש זמנים בהם עלינו להשקיע יותר בעניינים המיוחדים אשר אירעו אצלנו, ומשכך אם בא לפנינו נסיון בו אנו נדרשים לתת חלק מהזמן שלנו לצורך ענין אחר, עלינו לנהוג בדרך הראויה בה בחר בנו השי"ת.

עם זאת עלינו לדעת כי לרוב ניתן להמשיך את כלל הדברים גם בזמנים לא זמנים, וזה אשר יש לנו ללמוד מנסיונותיו של יעקב אבינו ע"ה.

דוגמא לכך נדמה את עצמינו, דרך משל, אבא שהלך עם ילדיו לחוף הים, כשבאו לחזור לכיוון האוטובוס מבקש הילד מאביו, 'אבא, אני מאד רעב...' והאבא שמבין כי הילד מאד רעב, בודק הוא בכליו למצא ורואה כי לאכזבתו אינו מוצא דבר מה, ניגש הוא לקיוסק ורוכש דבר מאכל במחיר יחק ומפולפל...

והילד שרואה זאת שואל את אביו, אבא הרי אתמול לא רצית לקנות לי משהו במכולת כי אמרת שאין לך כסף, איך פתאום כעת יש לך כסף לקנות בקיוסק במחיר כל כך יקר... שאלה של ילד תם ומתוק...

התשובה ברורה, יש כסף! השאלה למה, למה שהחלטתי שאינני רוצה לתת - אין כסף! ולמה שהחלטתי שאני מעוניין לקנות - יש כסף! כי לאדם יש כסף למה שהוא רוצה, ואין לו כסף למה שהוא לא רוצה.

כך זה בכסף, וכך זה גם בזמן! וכך זה בסבלנות, למה שהאדם רוצה לעשות יש לו כסף וגם יש לו זמן וסבלנות, ובמה שאינו חפץ לעשות - אין לו כסף אין לו זמן ואין לו סבלנות, חשבון מתמטי פשוט.

- - -

בימים האחרונים נדרשו האברכים החשובים להוסיף בתרומה אותה נותנים לקופת השכונה, ומטבע הדברים יש שנתנו מיד כי היה להם כסף, ויש שלא נתנו ואמרו 'אין לי כסף', וכעת נבדוק למי יש כסף ולמי אין כסף, כמובן, מי שרצה לתת היה לו כסף ומי שלא רצה לא הוסיף. הכל תלוי בהחלטה של האדם להיכן הוא מוביל את המוטבציה שלו בלתי ולעשות. [כמובן עדיין ניתן לתת ולהצטרף להצלחה].

- - -

וכאן מגיעה שאלת השאלות, כיצד יקבע האדם לעצמו, אימתי זה נכון שאין לו כסף ואימתי זה לא צודק מה שאין לו כסף, במה זה באמת תלוי, ברצון הרגעי שלו?!, בחשק?! הלא ודאי שלכל דבר יש סדר ויש מטרה, ולפי מה יקבע האדם כיצד לחלק את הכסף שלו?!

האמת, שלא באנו כאן לפתוח נושא זה, לאיזה ענין יש להעביר את הכסף, זה נושא אמיתי שכל אחד אמור להתבונן ברמת חובתו והתחייבויותיו כלפי קופת שכניו, ואכ"מ.

אך אליבא דאמת הענין דורש התבוננות כיצד קובע האדם את הדבר אליו יש לו כסף, אין ספק כי הדבר נקבע ברגשותיו האישיות, כמה חיבור ומחוייבות מרגיש כדי לחוש חובה להיות חלק מהקופה השכונתית ולהשתתף בה כפי שמתבקש.

ומשום כך, אותו אבא שהילד ביקש ממנו משהו במכולת, לא היה לו כסף לזה, כי לדעתו הדבר מיותר, וכי יש לו כסף מיותר?! אבל כשהיו בים ולא היה מה לאכול הרי כאן כבר האוכל בודאי נצרך, אם כך בכל מחיר הוא יקנה ובלבד שישביע לנפשו של בנו.

וכמובן שלא באנו לתת גדרים וסייגים במחוייבות האדם לכל ענין והבאנו את הדוגמא כדי לחוש כמה המושג יש לי ואין לי נקבע לפי רגשותיו של האדם באותה העת, יותר מכל ענין אחר.

ואם כך הם פני הדברים במושג של כסף, לצורך מה יש לו כסף ולצורך איזה דבר אין לו כסף, הרי שכך הוא ממש גם במושג של זמן.

סלח לי, יש לך כמה דקות בשבילי?! אני צריך להשלים מנין! שאלה מוכרת, והתשובה? לפעמים אין לי זמן, ולפעמים יש. במה זה תלוי? בחשק של האדם לעשות את הדבר אותו מתבקש.

יתכן אדם שכל היום עסוק בהרבה מאד דברים אך בהגיע דבר מסויים אשר לא זכה לחשיבות אצלו, לכך אין לו זמן! לעומת זאת אדם אחר אשר הבין את חשיבות הענין הרי שמצא לכך זמן, גם בזמנים שאין לו זמן.

בימים הבאים עלינו לטובה, אנו נמצא הרבה ימים בהם מחד נהיה עסוקים מאד, בהדלקת נרות חנוכה וההתעסקות סביבם, בערבי הליבויות ובכל שאר הטרדות הבאים עלינו לטובה, ועלינו לשים לב ולהתבונן מראש כיצד אנו מעוניינים שנקדיש את זמן הביניים - הזמן אשר מתבזבז בין לבין, כי אם נשים לב לעצמינו ונתבונן מה חשיבות יש לאלו הימים וכיצד ניתן להוסיף עוד חיילים לתורה, הרי שנוכל להוסיף ולהתעלות עוד ועוד, בעיון התורה ובחידושי תורתה, לזכות לריתחא דאורייתא אמיתית, בין כותלי בית המדרש ואף בבית.

בואו ונחזיק טובה להאי גברא יקירא אשר נטל על עצמו להקים תוכנית מיוחדת לימים אלו, והיא המדור והקו ריתחא דאורייתא אחיסמך, אשר בו יוכלו כל תושבי השכונה לדורותיה לעסוק לתת ולדון בעניני החג, עד שתהא השלהבת עולה מאליה, כמדורת אש שנשמע את קול התורה עולה ומתגבר בשכונה ובמבואותיה.

ניתן ליטול חלק בתכנית, להגדיל תורה ולהאדירה, ומתן שכרה בצידה בהשתתפות בהגדרה על סכומי כסף, כפי אשר תחזנה עיני הקורא בעמודי תוך הגליון.

ומשמשת דוגמא חיה לבנות ונשים אחרות בבחינת כזה ראה וקדש.

יתכנו מצבים שונים בהם מבחינת הלכות יחוד וכדומה הדבר מותר, אך אף על פי כן הנהגה כזו היא פסולה בתכלית, והיא בבחינת הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, מצבים שצריכים לגרום לאותה עובדת לשקול לסיים את עבודתה במקום זה, כיון שאי שמירה קפדנית על גדרים וסייגים, אף שאינם בכלל הלכות יחוד, מובילה בהכרח לירידה רוחנית שתוצאותיה מי ישרם.

ולכן כל שינוי קטן בהנהגות הצניעות או בסגנון הדיבורים הנשמעים במקום העבודה וכדומה צריך לעורר מיד את העובדת לבדוק ולכלכל את מעשיה האם אכן מקום עבודה זה מתאים לה, ובפרט שלא להיגרר לנסיעות משותפות לימי העשרה וגיבוש וכיוצא באלו, שרובם ככולם גורמים לירידה רוחנית הן מבחינת התכנים והן מבחינת המרצים ושאר הנוכחים במקום.

הנהגה נכונה היא שבעלה או הוריה של העובדת יבקרו במקום העבודה, כדי שיוכלו להתרשם מסגנון המקום ומהאנשים והנשים המועסקים בו.

ואין מקום בכל זה לדאגת הפרנסה כלל וכלל, ומובטחנו שכל מי שתשמור על גדרי ההלכה ועל כללי הצניעות והנהגת בת ישראל הכשרה, מזונה יהיה בהיתר ובריווח, והזן את העולם כולו בטובו ישפיע שפע טובה וברכה עד בלי די להולכים בדרך התורה והמסורה.

והנה מודעת בכל הארץ, שנשים ובחורות הנמצאות בסביבת עבודה עם גברים נתקלות בשאלות חמורות לא פחות הנוגעות להלכות יחוד, וכן הן נתקלות בשאלות חמורות לא פחות הנוגעות לצורת הנהגתן במקומות אלו, וכל שכן כאשר אותם גברים הם קלים במצוות או שאינם שומרי מצוות כלל. גם כאשר העבודה היא בסביבת נשים בלבד, אם העובדות באות ממגזרים אחרים וכל שכן כאשר המדובר הוא בנשים שאינן שומרות תומ"צ כלל, הסכנה כפולה ומכופלת, כיון שהמצואות מוכיחה שההיחשפות העראית וכל שכן המתמדת לעולם מושגים שונה וזר בתכלית, גורם לחלחול של קרירות בכל המישורים, והאמת ניתנה להיאמר שפעמים עבודה בסביבת גברים שאינם שומרי תומ"צ עדיפה על עבודה בסביבת נשים כאלו.

הנהגות אלו אין להן גדר הלכתי אלא הם דברים המסורים אל הלב ונטועים עמוק בחינוך הכשר שבת ישראל ספגה בבית הוריה ובמקום חינוכה. והן כוללות את צורת ואופי ההתנהגות והדיבורים בין העובדת לבין המעסיק והעובדים האחרים, צורת הלבוש, ההתנהלות בשעות הפנאי תוך כדי מטלות העבודה במשרד ומחוצה לו, הנסיעות אל מקום העבודה וממנו, ההתרחקות מעובדות אחרות שאינן באות מאותו רקע חינוכי טהור, השימוש בטכנולוגיה שלא למטרות עבודה, והשמירה המוחלטת שהחסימות תיעשינה כדת וכדין.

השמירה הקפדנית על כללים ברורים ללא שום פשרות, היא הערובה היחידה למניעת ירידה רוחנית ושמירה על הצביון היחודי של בת ישראל כשרה, זו שממשיכה את מסורת הקדושה ארוכת השנים של נשות ישראל בכל הדורות,

הגאון רבי מרדכי סילמן שליט"א

שבת סאטמר במירון

ס' רכו סק"ב, שאין בכדי שיראה כשהמתאנה מוחזק, דמכיון שהיה מוחזק, לא מיהר לבדוק, וא"כ ה"ה הכא המשכירים היו רגועים. עו"ל שהכא אין הכרח שכשעבר שיעור בכדי שיראה, הוי מחילה, משום שהכא עדיין לא הגיע זמן השכירות.

ג. אמנם אפשר שהכא הנידון מדין מק"ט, והרי מצינו דבקרקע נמי באונאה בדבר שבמידה ובמנין, יש טענת מק"ט, והכא שיש הסתרת נתונים, לכ' הוי אונאה בדבר שבמידה. והוי מק"ט. ויבואר לקמן.

ד. והנה ככל שיש למשכירים זכות של ביטול מקח, אז ככל שיש הסכמה על קיום המקח, ותשלום בהתאם, א"כ התשלום יהא בהתאם למחיר שהיה ניתן להשיג סמוך לשבת סאטמר, ולא בהתאם למחיר שהיה המשכיר מבקש בזמן סגירת העסקה, שהרי ההשכרה היא סמוך לשבת, שהרי ככל שזה מק"ט, אין כאן שכירות.

ה. והנה ככל שיש ספק אי הוי מק"ט, פשיטא דלא חשיב מק"ט, ואין נ"מ מי המוחזק, וכמבואר בנתה"מ ס' רכו סק"ח עפ"י רשב"א, וכתב שכן משמע גם בט"ז, שאין מבטלין קנין ברור מחמת הספק. עיי"ש.

ו. והנה ככל שזה נידון של מק"ט, יש שטענו, שעכשיו עקב שביתה גדולה בנמל התעופה באמריקה, הרבה לא באו, וגם אם המשכירים יבטלו, לא ירויחו יותר כסף. אלא שלדינא אין לטענה זו משמעות, דאמנם ככל שהמשכירים לא ירויחו יותר, אז לא שווה להם לבטל, אבל זכותם לבטל, כי לא אזלינן בתר המצב הנוכחי, אלא בתר מה שכל משכיר היה עושה בזמן ההשכרה לפני חצי שנה, אם היה יודע שזה סאטמר.

ז. ועתה נדון האם מידע סודי שלא ידוע לרוב הסוחרים בשוק, יש בו טענת אונאה או מק"ט

והנה האמרי יושר ח"ב ס' קנה, דן באדם שקנה י"ש, במחיר רגיל, ובזמן הקניה כבר הוציא המלך חוק, שהחל ממחר יעלה המס, ואילו המוכר היה יודע מהוראה זו, כבר היה מוכר במחיר הגבוה. והכריע האמרי יושר, שככל שהרוב לא יודעים מהחוק

שאלה: לפני חצי שנה חסידות סאטמר פנתה לאחד המפיקים הגדולים, שיש לו חברה שמפיקה את כל האירועים הגדולים בציבור החרדי. ואמרה לו אנו רוצים שתפיק לנו אירוע בפרשת תולדות, שבו האדמו"ר מסאטמר ישובת במירון, יחד עם אלפי חסידיו מהארץ ומחו"ל. אך תנאי ראשון יש לנו שתשכור את הרוב המוחלט של המיטות העומדות להשכרה, הפרטיים, והעסקיים. ועליך לשמור בסוד את המידע שהשכירות היא עבור שבת סאטמר, כדי שאנשים לא יקפצו מחירים. וגם מסיבות חסויות נוספות.

ועתה כמה ימים לפני השבת במירון, באו אחד המשכירים שהשכירו לפני חצי שנה לביה"ד, וטענו הסתרתם ממנו מידע, לא ידענו שזה עבור שבת שהאדמו"ר מגיע, ועבור שבת כזו, יכולנו לקבל כסף רב. ועל כן אנו טוענים טענת מק"ט, ורוצים להשכיר לבד.

ונציגי החסידות טענו שאין כאן אונאה או מק"ט.

תשובה: יל"ד. א. אי הנידון הכא הוא נידון של אונאה או נידון מק"ט. ב. אי אכן יש כאן טענות המצדיקות טענת אונאה או מק"ט. ויבאר לקמן.

א. הנה ככל שהנידון הכא הוא בדין אונאה, איתא בשו"ע ס' רכו סעי' לב, שבשכירות קרקע, אין אונאה כמו בקרקע [ויל"ע] לשיטות הראשונים שהא דאין אונאה בקרקע, אינו מחמת גזה"כ, אלא מחמת שאין גבול לשווי של קרקע, וכדלקמן, ולכ' סברא זו שייכת ברכישת קרקע ולא בשכירות קרקע] אלא ששם בסעי' כט, פליגי אי ביותר מפלגא יש אונאה. וא"כ אם האונאה כאן זה יותר מפלגא, אז המשכירים הם מוחזקים ויכולים לא לתת להם ליכנס.

ב. ויל"ד שאם הכא זה נידון של אונאה, א"כ יש כאן מחילת אונאה, מכיון שעבר השיעור של כדי שיראה לתגר, כי לפני כמה חודשים כבר נודע שהאדמו"ר מגיע. ואף שבמוכר אין כדי שיראה, שאני התם, שכיון שאין החפץ בידו, אין יכול להראות, משא"כ הכא. אך י"ל שהכא אין בכדי שיראה, וכמבואר בפ"ת

מוסכמת, דמצינו דהתשורת שי מהדו"ק סימן שצב, הביא את דברי הספר יהושע הנ"ל, ודחה, דבכה"ג הוי נידון של אונאה ולא של מק"ט, וכתב דשאני מנידון הגמ' דכתובות, שהתם אם היו מוכרי האפדנא יודעים שהחיתים, בדרך, לא היו מוכרים, משא"כ הכא דהיה מוכר, אלא שהיה מוכר יותר ביוקר. וכן כתב בהגהות מהרש"ם לספר יהושע [נדפס בקובץ זכור לאברהם]

אך למעשה קיי"ל שבכה"ג הוי נידון של מק"ט ולא של אונאה.

י. בנידון אי שייך טענת מק"ט, כשיש אומדנא שאם המוכר היה יודע מהמידע הסודי לא היה מוכר במחיר הנמוך, אף כשהמידע הסודי הוא אינו בלתי הפיך

עוד יש להעיר שכיון שהאמרי יושר וסיעתו, הכריעו שאף אם הרוב לא יודעים, ול"ח שיש שער חדש ואין אונאה, מ"מ הוי מק"ט, דמק"ט לא תלוי בנידון אם כבר יש שער, אלא בנידון האם במקרה שהיה יודע מהחוק החדש, היה הוא או כל אדם מסכים למכור במחיר הנמוך, וככל שיש אומדנא ברורה, שלא היה מסכים למכור במחיר הנמוך, הוי מק"ט. א"כ בנידו"ד ככל שהשכירו במחיר שאם היו יודעים שהאדמו"ר מגיע, לא היו מסכימים להשכיר, א"כ הוי מק"ט.

ואמנם גם בדין מק"ט, נראה דחשיב מק"ט רק היכא דהחוק כבר יצא, אלא שעדיין זה לא ידוע לציבור. אך היכא שהחוק עדיין לא יצא, אז אף שיש לא' מידע סודי, שמחר ייצא החוק, אי"ז מק"ט, ואף שאם היה השני יודע ג"כ את המידע הזה, היה מוכר בהתאם לחוק החדש, מ"מ אי"ז מק"ט, והסברא בזה, דכל ענייני המו"מ והמסחר, בנויים על ספקולציות, ומידע סודי על כל מיני תוכניות העומדות לצאת, והימורים, וסיכונים, וככל שהדבר אינו סופי, אי"ז מק"ט.

והנה המקור להא דגבי מק"ט יש חילוק בין תוכנית שבדרך, לתוכנית שעדיין לא יצאה לדרך, הוא מהגמ' ורש"י, כתובות צז. הנ"ל.

ועיין בספר בקרית מלך רב הלכות מכירה פרק יב הלכה יג, שכתב שאם מכר שווה ארבע בחמש, ובזמן המכירה כבר נתן רשות שר העיר לכוז שיימכרו בשבע, ועדיין לא יצא קול הכרוז. והשווהו לגמ' בכתובות הנ"ל. וצידד דבמעשה שדן בו הוי מק"ט.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק חלק ג' סוף סימן נ"ב, שהביא שם מעשה, וכתב להוכיח מהגמ' בכתובות הנ"ל, דכשהחוק החדש יצא, ועדיין לא יודעים ממנו, הוי מק"ט, אך כשעדיין לא יצא, אינו מק"ט.

ונ"מ בזה לנידו"ד דהרי ישנה טענה שהחסידות לא היתה מחליטה סופית על בואו של האדמו"ר לשבת, עד שרוב גדול של המיטות במירון היה נשכר לחסידות, מחמת הטעמים הנ"ל, ומחשש להפקעת מחירים, וא"כ ככל שהתובע שלפניו השכיר בשלב שטרם הושכרו רוב המיטות, נחשב כמכירה לפני חלות החוק, ואי"ז מק"ט [ויש להוסיף דסברא זו היא ג"כ סברא שלא יחשב אונאה בנידון דידן, אף אי לא נימא כאמרי יושר, אלא נימא שהשער החדש נקבע מיד שיצא החוק] אך אם התובע השכיר לאחר שכבר הוכשרו רוב הדירות במירון, וההחלטה שהאדמו"ר יגיע נעשתה בלתי הפיכה, נחשב שיצא החוק, והוי מק"ט.

וככל שהוי ספק מק"ט, כבר כתבנו לעיל עפ"י ראשונים ואחרונים, דמספק אין מבטלין קנין הברור.

יא. והנה עפ"י הנ"ל, ניחא מה שמקובל בהרבה קבוצות מאוגדות, בעיקר קבוצות חסידיות, שמחליטים שעכשיו משתלטים על שכונה חילונית בעיר חילונית זו או אחרת, וא' אחרי הב' קונה. ולכ' יל"ד דהוי מק"ט, כי המוכר אינו יודע, שתיכף יהיה כאן שכונה חרדית והמחירים יקפצו. ולהנ"ל ניחא, דזה דמי להיכא שהוחלט לעשות חוק, אך החוק עדיין לא יצא, שאין מקום לטענת מק"ט או אונאה. והרי זה לא בלתי הפיך

יב. ולענין מה שיש לטעון, שאין בסיס לטענת המשכירים, לאונאה או למק"ט, מפני שהחסידות יצרה את הביקוש וחוסר ההיצע. נראה להשיב שטענה זו אינה טענה, כי סו"ס כלפי בעל

החדש, לא הוי אונאה. וההגיון בזה הוא, דגדר אונאה זה מכירה במחיר שאינו מתאים לשער שבשוק, והשער שבשוק נקבע לפי מה שרוב בני האדם יודעים.

עוד כתב האמרי יושר, שאף שבנידון דהתם, אין טענת אונאה, כי עדיין לא יצא השער החדש, מ"מ יש טענת מק"ט. וכן הכריע האמרי יושר.

והנה האמרי יושר והרבה פוסקים הביאו מקור להא דבכה"ג הוי מק"ט, ודמי לטעות בקרקע בדבר שבמידה ומנין, דהוי נידון של מק"ט, מהגמ' ורש"י, כתובות צז. דבגמ' שם איתא, וז"ל: ת"ש: דההוא בצורתא דהוה בנהרדעא, זבניהו כולי עלמא לאפדניהו, לסוף אתו חטי, אמר להו רב נחמן: דינא הוא, דהדרי אפדני למרייהו. התם נמי זבני בטעות הוו, דאיגלאי מילתא דארבא בעקולי הוה קיימא. עכ"ל. וכתב רש"י שם בד"ה דארבי בעקולי הוו קיימי, וז"ל: שעל ידי שגדל הנהר הוצרכו הספינות ללכת עקלקלות, ואילו ידעו המוכרים כן, לא היו מוכרים בתיהם, ומשעת מכירה הוה ליה טעות, אבל היכא דמכירה לאו בטעות הוה, כגון שחזרו בהן מוכרי החיטין לאחר שמכרו אלו בתיהם, או שבאו חיטין ממקום אחר, שעדיין לא נעקרו ממקומם, לא הדרי. עכ"ל.

עוד מצאנו בזה בספר יהושע בפסקים וכתבים סימן קכ"א שכתב שאם המדינה הוציאה חוק, שהשטרי כסף שוים יותר, וזה נודע רק בעיר ולא בכפר, ואנשי העיר ירדו לכפרים, וקנו מהם במחיר הישן, זה מק"ט, כמעשה דחיטים שהיו בספינה בדרך. ולענ"ד המעשה דספר יהושע חמיר טפי מהמעשה דהאמרי יושר, דכולם כבר ידעו מהחוק החדש, חוץ מבני הכפרים. וא"כ אין מדבריו ראיה לאמרי יושר.

עוד מצינו בזה במהרש"ם ח"ג סי' קפא כתב שטעות שנובעת מחוסר ידיעה שיצא מס חדש בשעת המכר, הוי מק"ט.

ח. אי בנידון דידן נחשב שבזמן ההשכרה, כבר יש שער מיוחד לשבת זו

והנה בנידון דידן, אפשר שאי נדון מדין אונאה, א"כ הכא מכיון שבזמן ששכרו מהתובעים, עדיין לא פורסם דבר בואו של האדמו"ר לשבת, א"כ אין מקום לטענת אונאה, והיינו עפ"י האמרי יושר הנ"ל, שככל שהרוב לא ידעו, לא נחשב אונאה, דאין שער חדש.

אך לענ"ד יש מקום לומר, דאף אי נימא כאמרי יושר, מ"מ שאני הכא דידוע לכל שיש במירון שני מחירים, יש מחיר/שער של שבת סטנדרטית, ויש מחיר/שער של שבתות מיוחדות המצויות במירון, וחוסר הידיעה שבשבת פלונית יבוא אדמו"ר פלוני, לא נחשב שאין שער חדש. ודמי למי ששכר דירה במירון לתאריך 1/5, ולא סיפר למשכיר שזה שבת ל"ג בעומר, דמסתמא הוי אונאה [ובוודאי הוי מק"ט] אמנם אף לצד זה, נראה שהשער אינו התשלום שאכסניא פלונית יכלה לסחוט, אלא השער הוא המחיר שהחסידות היתה מסכימה לשלם לכולם, כי המחיר שאכסניא פלונית היתה יכולה לסחוט, אינו מוגדר כשער אחר, שהוסתר.

אמנם יש מקום לומר, שגם בנידון דהכא, לאמרי יושר, לא נחשב שיש שער אחר, ככל שהרוב לא יודעים שהאדמו"ר יבוא בשבת פלונית.

ט. ועתה נדון האם הסתרת מידע כזה, שאם הסוחרים היו יודעים ממנו, לא היו מבטלים את המקח, דאין טענה על גוף או איכות המוצר, וגם אין טענה שבכה"ג כלל לא היה מוכר, אלא רק היו מוכרים במחיר אחר, ועתה מכרו במחיר מוטעה מחמת בסיס נתונים מוטעה שהיה לפנייהם, הוי נידון של אונאה או של מק"ט.

והנה בהא דמשמע באמרי יושר ובספר יהושע ובמהרש"ם ובקרית מלך רב, הנ"ל, דטעות של הסתרת נתונים שמחמתה טענת המוכר אינה שאם היו הנתונים לפניו, לא היה מוכר כלל [כמו באפדנא וחיטים דלקמן] אלא טענתו היא שאם היו הנתונים לפניו, היה מוכר יותר ביוקר, זה ג"כ חשיב מק"ט, אינה

יד. ולעניין מה שיש לטעון, שאי"ז מק"ט, מפני שיתכן שאף אם המשכירים היו יודעים שזה שבת סאטמר, לא היו מתעקשים על יותר כסף, כי היו מסתכנים בכך שבסוף סאטמר לא ישכרו מהם, וגם אחרים לא ישכרו מהם ביותר כסף. לענ"ד אכן ככל שלא היו יכולים לסחוט יותר מסאטמר, וככל שכל אדם סביר שהיה יודע מזה, לא היה מתעקש להמתין לרגע האחרון, אז זה טענה מוצדקת, משום דבעי' טענה וודאית של מק"ט, כדי שיחשב מק"ט, וכנ"ל.

הרי זכה בסגולתה. ואם לא הוא היה בונה אלא אדם אחר, הרי שהאחר היה זוכה בסגולת אותה העיר, או שהייתה אפשרות שאם כלל לא יהיה מי שיבנה שם, הרי סגולה זאת לא הייתה באה כלל לידי ביטוי בעולם הזה.

והדבר נרמז אף בשמה של העיר. הרי לכתוב את המילה לוז במילואה (היינו במילוי האותיות של האותיות המרכיבות את המילה) זה יוצא כך למ"ד ו"ו זי"ן. ואם ניקח את האותיות שמשלימות את המילוי, הרי נקבל את האותיות דמיון - (למ"ד ו"ו זי"ן), לומר לך שעניינה של לוז הוא הדמיון לעולם העליון, השמור מכוחות הרע והחיצוניים.

מהר"ל (בחינושי אגדות שם) עומד על עניין נוסף שמשלים את ההבנה - הרי רבותינו אמרו (ע"ז כ'): שמלאך המוות כולו מלא עיניים, היינו כח השליטה שלו הוא באמצעות עיניו. ממילא מקום כמו לוז לפי מעלתו שייך לבחינה הנסתרת, ולכן גם הכניסה אליו הייתה נסתרת מעין אדם, ולכן אין למלאך המוות שליטה על דברים השייכים לנסתר.

לכן גם הכנעני שהראה את מבוא העיר לבני שבט יוסף, ברגע שגילה הרי בכך הוא הוציא את הנסתר לנגלה, ועל כן זכה גם הוא לשכר גדול.

לפי זה מסביר מהר"ל שזו הסיבה שאותו כנעני לא גילה את הדבר בדיבור, אלא או שהיה זה בעקימת פיו שזה מעשה מינימאלי ובצורה של רמזה, או לר' יוחנן היה זה גילוי ברמז, אך באופן קצת יותר מעשי והוא על ידי אצבעו שהושטה לכיוון המסתור.

ר' בנימין אייזנברגר שליט"א (מסילות הנביאים, שופטים שם) הביא דהרי מובא בספר יצירה (ו' א') שבעולם שלנו יש ג' מימדים, עולם שנה ונפש. היינו המקום הזמן והאדם. הראב"ד (בפירושו שם) נתן בו סימן "והר סיני עשן כולו", עש"ן ראשי תיבות עולם שנה ונפש. דוגמא לדבר המקום המקודש ביותר בעולם הוא בית קודש הקודשים. הזמן הנעלה ביותר בשנה הוא יום הכיפורים. והאדם המרומם ביותר באנושות, הוא הכהן הגדול. וביום הכיפורים שלושת הקדוקים הללו נפגשים, בשעה בה האדם הקדוש ביותר נכנס ביום הקדש ביותר למקום הקדוש ביותר.

כך הוא גם לגבי המציאות של המשכיות שאיננה מתפוגגת. בכל שלושת הממדים יש את הדברים שמבטיחים את ההמשכיות. בעולם יש את אבן השתייה ששרדה את החורבנות וממנה יבנה העולם (אפשר להוסיף לאור האמור גם את העיר לוז). בשנה יש את זמן סעודת מלווה מלכה בצאת השבת, שמבואר בכתבי האר"י (שער הכוונות, דורש ויהי נועם) שעניינה להמשיך את הארת השבת לימי החול. ויש את מימד הנפש, שם יש לכל אדם את עצם הלוז ששורדת את המוות וממנה יבנה האדם עם תחיית המתים במהרה בימינו אמן.

הרב יעקב חוקת ישיבת מיר

קיום מצות הדלקת נר חנוכה מוכח ב' הדלקות יחד

הנה קי"ל [תרע"ב, ב] דשיעור הזמן שצריך שידלק הנר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק,

ויש לדון האם אפשר לקיים את הדין של שיעור הדלקה זה ע"י ב' הדלקות נפרדות, דהיינו כגון מי שאין לו נר שמחזיק שמן

ה-26 מיטות, זה לא טענה, דסו"ס בלעדיו ג"כ היה את המצב הזה של חוסר היצע וביקוש גבוה.

יג. ולענין מה שיש לטעון, שאם כולם היו מקפיצים מחירים, האדמו"ר לא היה מגיע לשבת. נראה להשיב על טענה זו, שאה"נ המחיר המופקע שמעבר למחיר הגבוה שסאטמר היתה מוכנה לשלם לכולם, לא נחשב שיש שער כזה, אבל ככל שעקב הסתרת המידע, לקחו מחיר נמוך מהקו האדום שלהם [של סאטמר] אז יש טענת מק"ט.

הרב מיכאל מירון

סודה של העיר לוז

עם כניסתם של ישראל לארץ הקודש, היו להם עוד מלחמות ולאחר מכן הגיע הזמן של חלוקת הארץ לשבטיה.

הנביא (שופטים א' כב'-כו') מספר לנו על בני שבט יוסף, שהגיעו לאזור העיר בית אל, וכמה שתרמו אחר בדיל מידע כיצד לפלוש אליה, הדבר לא עלה בידם. לפתע הם רואים דמות אדם היוצאת מן העיר, והם מבקשים ממנו שיראה להם את הדרך ובתמורה לכך יעשו עמו חסד (שלא ייפגע כתוצאה מהכיבוש). והוא אכן מראה להם את הכניסה ללוז, והם השתלטו עליה והיכו את יושביה, ואת כל משפחת אותו אחד שסייע להם, הם הצילו ושלחו לנפשם.

בנביא אין אריכות כיצד ואיך הוא הראה להם את הדרך. אולם רבותינו (סוטה מו') נדרשו לכך ונחלקו בדבר. לדעת חזקיהו הוא הראה זאת על ידי שעיקם את פיו, וכך הבינו שכאן הוא מקום המסתור. אולם ר' יוחנן חולק וסובר שהוא הראה להם באצבעו.

מכאן למדו רבותינו מה גדול שכרה של מצות לוויה, היינו החובה ללוות אדם בצאתו לדרכו שלא יהיה לבדו. שכן אם אותו כנעני שלא אמר להם היכן המסתור, ואף לא הלך ברגליו לשם כך, ובכל זאת זכה להצלחתו ולהצלת כל זרעו אחריו, אז מי שמלווה אדם ברגליו על אחת כמה וכמה.

ושכרו לא הסתכם רק בכך, אלא הוא אף הקים אחר כך את העיר לוז, בה היו צובעים את צבע התכלת. הבן איש חי זצ"ל (בן יהוידע שם) מבאר - שאף שהתכלת הייתה מחלקו של זבולון, מכל מקום היא הייתה נקלטת היטב דווקא באווירה של העיר לוז. והשבח בזה הוא, שהרי היו מכסים את כלי המשכן בבגד הצבוע בתכלת, ומבואר בכתבי האר"י ז"ל (שער מאמרי רשב"י) שצבע התכלת דוחה את החיצונים ששואפים תמיד להדבק בקדושה ולינוק ממנה כידוע. ועל ידי כיסוי תכלת זה היו דוחים אותם. ושבח זה מלמדנו, שבאווירה של לוז היה צבע התכלת נקלט היטב, וכך היו נדחים מהם האויבים של מעלה.

ועוד שבשעה שסנחריב מלך אשור בלבל את כל העולם, והעביר עמים שלמים מארצם למקומות אחרים, את לוז הוא לא עקר ממקומה ותושביה נשארו לבטח על אדמתם. גם נבוכדנאצר שהחריב עמים שלמים, לא נגע ביושבי לוז.

אף למלאך המוות אין רשות לעבור בה, וממילא תושבי העיר אינם מתים בה, וכשמגיעים תושביה הזקנים למצב בו הם כבר מאסו בחייהם, הם פשוט יוצאים מן העיר והיו מתים (המפרשים הקשו - כיצד יכלו לעשות זאת הרי זה כמו אדם שמאבד עצמו לדעת והדבר אסור, וביארו שהם לא היו מתים מיד, אלא למלאך המוות הייתה שליטה עליהם ובכך החזירו עצמם לדרכו של עולם ואין בבר משום התאבדות).

ועדיין יש להבין מהו מקור כוחה וסודה של העיר לוז.

ר' יוסף חיים זצ"ל (בן יהוידע שם) מרחיב מעט את היריעה בעניין - אין כוונת חז"ל שאותו כנעני בזה שגילה את פתח הכניסה לבית אל, הוא זה שיצר את הסגולה של המקום שלא ישלטו בו אויבים נפשיים וגופניים, אלא כבר מראשית הבריאה עלתה במחשבת הבורא להכין מקום שכזה, שיהיה דוגמא למדור העליון שם אין כניסה לכוחות החיצוניים שבבריאה. וממילא כל מי שיבנה עיר באותו מקום שיועד לכך מתחילה,

"הדלקה", רק דחייב משום מבעיר על הוספת ההבערה, אך אינו מועיל כלל לקיום מצות "הדלקת נר חנוכה",

ואם כנים הדברים שאפשר לצרף ב' הדלקות נפרדות, יש לעיין האם מותר לכבות במזיד את הנר תוך הזמן המחויב על דעת לחזור ולהדליקו מיד, דבשלמא אם אין יוצאין ע"ב מעשי הדלקה פשיטא שאסור לכבות דמבטל את צורת המצוה, דמצותה שתהיה דלוקה מכח הדלקת מצוה עד סוף זמן השיעור, אך אם אפשר לצרף ב' מעשי הדלקה, לכאוי י"ל שרשאי לכבות על דעת להדליק מיד, [אך אינו מוכרח, דיתכן שאסור מצד ביזוי המצוה],

וכן יש לעיין האם מותר להדליק במקום שרוח מצויה לכבות פעם בעשר דקות, על דעת שיבדוק כל הזמן אם נכבה הנר, שאם יכבה ידליקו מיד, דאם אין מצרפים ב' הדלקות ודאי לא מהני וצריך שלא יהיה מצוי שהרוח תכבה עד סוף זמן ההדלקה, אך אם אפשר לצרף ב' הדלקות י"ל דמהני,

ובעיקר מה שהסתייענו מדברי הגר"מ שאם הוסיף שמן יצא ידי חובה דהוי כהדלקה, דהה"נ אם כיבה וחזר והדליק, יש מקום לחלק, שאם מוסיף הדלקה לנר הראשון שקיים בו את מצות הדלקת נר חנוכה שייך להוסיף בו שמן ע"י מעשה הדלקה נוסף ולצרפו אל ההדלקה הראשונה, אך אם עושה הדלקה נפרדת לגמרי י"ל שלא עלה על דעתו שיהיה אפשר לצרף את שתיהן לשיעור הדלקה אחד וצ"ע.

הרב אלעזר אנגל כולל הליכות משה

בענין קניית מוצרים ספק נגועים בחרקים ואקריות

מחלוקת האחרונים בקניית פירות מתולעים

א. הנה קי"ל (יו"ד סי' קטז) שאסור לסחור בחיות האסורות באכילה ומשום שמא יבוא לאכלם, ונחלקו האחרונים האם בקניית פירות מתולעים עובר באיסור זה, והוא בפרי מגדים (יורה דעה שפ"ד סימן פד ס"ק יח) וז"ל "כתב הפר"ח בקו"א אותן שקונים ומוכרים דבר מאכל שהוא מתולע אין איסור דלא כבית הלל שאוסר משום דאסור להסתחר בדברים האסורים באכילה דאין נותנין יותר דמים בשביל התולעים עכ"ל, ולא ידענא למה דחאו דהא דאין עושין סחורה בדבר העומד לאכילה והוא אסור מן התורה הוא שמא יבוא לאכול ממנו בשעת מכירה כמבואר סי' קט"ז ה"ה כאן דיש לחוש לזה ואף שרואה בו תולעים ישכח כמו חזיר וכדומה, ותקלה חיישינן, ואף להאכיל עבדו ושפחתו לזמן מרובה חיישינן דלמא אתי למיכל ע"כ צ"ע על מה מקילין העולם להסתחר בדברים מתולעים שפירשו וחזרו דהוה דבר תורה עי' סי' קי"ז עכ"ל, ומהא נראה שנחלקו אם קונה בהני פירות תולעים יחד עם הפירות אסור לקנות אותם כיון שסוחר בתולעים.

י"ל דהוי כמתנה או שלא מתכוין לקנות את השרצים

ב. ובהקדם שיש שדנו שזה כמו מתנה שגם אסור שבט"ז ביו"ד סי' קטז שם כתב שגם מתנה אסור כיון שמחזיק לו טובה עליה ולכן אסור, ויש שדחו טענה זו ומשום שאין מחזיק לו טובה על התולעים שהרי אוסרים אותו באכילה ואין מחזיק לו טובה [וצ"ע דאם כן נתת דברך לשיעורם היכא שמחזיק לו טובה הרי אם הוי בכלל הגזירה ודאי שא"א לחלק בו, אא"כ נימא שמחזיק לו טובה דמי למכירה ומתנה ודאי לא הוי בכלל הגזירה וצ"ע].

תו יש דנו לומר שיכול לכונן שלא לקנות את השרצים וישאירם בבעלות המוכר, אולם הוי חוכא ואיטלולא שהרי אינו שומר אותם בעבור המוכר אלא זורקם לפח, וע"כ שודאי דעתו גם עליהם ואח"כ משליכם ואפשר שהמוכר מפקירם ולא מתכוין לזכות בהם וצ"ע.

יש לחלק אם חשוב כעומד לאכילה או נודמנו לו

ג. ובדרך לימוד הסוגיא העלו הלומדים שני חילוקים, א' יש לומר דהוי כ'נודמנו לו' דהיינו שכל האיסור סחורה הוא רק אם קובע

בשיעור של עד שתכלה רגל מן השוק, אך יש לו מספיק שמן, האם יש לו אפשרות להדליק את הנר בתחילת זמן ההדלקה, ואחר שיכלה השמן ויכבה הנר, יחזור וימלא אותו בשמן נוסף וישוב וידליק,

ולפום ריהטא היה נראה דכיון דקי"ל הדלקה עושה מצוה, אין שייך שיצא יד"ח באופן זה, משום שבזמן ההדלקה הראשונה לא היה יכול לצאת בהדלקתו,

ודמי למש"כ השו"ע [תרע"ה, ב] בשם הרא"ש וז"ל: "כיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו",

וכן מבואר במ"ב [תרע"ג ס"ק כ"ה] שאם הדליק במקום שמצוי רוח שיכולה לכבות את הנר לא יוצא בהדלקה גם אם בסוף לא כתה הרוח את הנר, וא"כ לכאוי הה"ד כאן שאין יוצא בהדלקתו, שהרי בשעה שהדליק לא היה שיעור מספיק בשמן, ולא מהני מה שחזר והדליק אח"כ שוב,

אמנם י"ל דלא דמי כלל לדינא דהדלקה עושה מצוה, די"ל שביאור הדין שהדלקה עושה מצוה היינו, שדנים את גדר הנר שמדליק לפי זמן ההדלקה, ואם בשעה שהדליק לא היה ראוי למצוה לא יוצא בו, אך מ"מ יתכן ששייך לצרף ב' הדלקות נפרדות כדי שייצא ידי חובה מכח שניהם יחד, וכיון שבכל הדלקה היה מונח הדלקה של חצי מזמן השיעור, הוי הדלקה טובה לענין חצי מהשיעור הנצרך, וא"כ י"ל דמהני לצרף ב' הדלקות כאלו לצאת ידי חובה,

ומצינו כיו"ב בהרבה מצוות שאף שיש בהם שיעור המעכב, מ"מ אין צריך לקיים את כל המצוה כאחד, וכגון בנטילת לולב שאף שד' מינים מעכבין זא"ז אין צריך ליטול כולן בלקיחה אחת, וכן בתקיעת שופר אין צריך לשמוע כולן יחד אלא אפשר לשמוע בט' שעות ביום,

אך יש לחלק, דשם המצוה מורכבת מכמה חלקים, ולכן אין קפידא אם מקיים כל פרט מהמצוה בנפרד, אך לענין נר חנוכה שצורתו הפשוטה היא ע"י הדלקה אחת שתועיל לכל הזמן שנצרך שהנר ידלק, אין לחלקה לשנים,

אך עדיין מצינו גם במצוות שדרכן להעשות במעשה אחד, דשייך לחלק את מעשה המצוה ולקיימו בב' מעשים נפרדים,

דחזי' שאפשר לצרף ב' אכילות של פחות מכזית מצה שיחשב שאכל כזית,

וכן לענין קדשים מצינו במנחות כו: [לפי ביאור התוס' בזבחים קז:] דאפשר להקטיר את הקומץ של המנחה בכמה פעמים אף שבכל פעם אין כזית, ואף אי נימא דאין הקטרה פחות מכזית, משום שאפשר לצרף את ב' מעשי ההקטרה לכזית,²

ויש לסייע לכך שאפשר לחלק את מעשה ההדלקה וכו"ל, מדברי הגר"מ הורוויץ, דהק' על דברי הרא"ש הנ"ל [שבת פ"ב סו"ס ז'] שאם הוסיף שמן אחר ההדלקה ל"מ, וז"ל: "צ"ע דהא הוספה גופה הדלקה היא וחייב עליה בשבת",

ותמוה מה הרוויח הגר"מ ה"ה בכך שהוספה גופה הדלקה היא, הרי מ"מ כבר הדליק קודם לכן את הנר, וכשמוסיף אח"כ הוי הדלקה נוספת ובאיזו הדלקה ייצא ידי חובה, הרי כל הדלקה הוי פחות מכשיעור,

ואין לומר דאיירי שבהוספת השמן היה שיעור הדלקה מספיק, דהרא"ש איירי להדיא שהוסיף שמן עד שנהיה בו ס"ה שמן כשיעור,

ובעיקר קושייתו על הרא"ש, לכאוי יש ליישב בפשטות, דאף שהמוסיף שמן לנר בשבת חייב משום מבעיר, מ"מ אין לזה שם

² ואף אם נדחה את הראיה מאכילת מצה דשם מצטרפים ב' החצאי כזית במעיו, מ"מ כאן מיד שמקטיר כבר שורפו האור וממעטו ומ"מ אפשר לצרף את ב' מעשי ההקטרה, וא"כ י"ל דהה"ד לענין ב' הדלקות.

מותר כיון שלא מוגדר כספיה גמורה ומש"כ גם אם לקח מעצמו אין עליו איסור ספיה.

וביתר ביאור שהגם שלענין נתינה לפניו הרי לענין איסור לפני"ע אם מניח האיסור לפניו כבר עובר על לפני"ע וא"כ מדוע הכא אינו אסור י"ל משום שבספיה הוי דווקא בנתינה ממש בידיו שמה שמאכילו מתייחס אליו אבל אם מקרבו אל האיסור אין נחשב בכך שנתן לו איסור בידיו.

ובדרך זה יל"פ שהובא שיטת הריטב"א דס"ל שאם הקטן יעשה באופן המותר אין ספיה והיינו שאם רק ספק אם עובר אין בו דין ספיה לקטן ומותר (וכ"ה במ"ב הל' סוכה) וצ"ע שבספק לפני"ע הרי אסור ע"כ משום שבכה"ג שלא ודאי יעשה איסור אינו מוגדר ל"ספיה בידים" כלל ודו"ק.

הרב יוסף יהודה גרינבוים כולל כתר תורה

דין חזרה ע"ג קדירה ריקנית

א. כתב בהגהות מרדכי וז"ל, המשכים בבוקר וראה שהקדירה תבשילו וירא שמא יקדיח יותר אומר אני שיכול להסיר ולהניח קדירה ריקנית ע"פ הכירה והוי ליה כירה כגורפה וקטומה³ שהרי הקדירה סותמת את הכירה ואז ישים את הקדירה שהחמים בה ע"ג קדירה ריקנית⁴.

יש לדון האם מש"כ המרדכי שיניח קדירה ריקנית כוונתו שיניח את הקדירה הפוכה, א"ד כוונתו שהקדירה מונחת ישרה כדרכה וסותמת בכך את הכירה.

ומלשון המרדכי 'ע"ג קדירה ריקנית' נראה שהקדירה הפוכה, דמשמע שמניח על גבי הריקנות של הקדירה, והיינו דאורי הקדירה ריקנית יהא מפסיק בין הכירה לקדירה שהתבשיל בתוכה. וכן משמעות הלשון 'על גבי' קדירה ריקנית, דהיינו על גבה מבחוץ.

ועוד סברא שמעתי מהרב א.י. ז. שליט"א, דענין גו"ק הוא דכאשר הוא רואה את פי הכירה סתום יש לו היכר לא לחתות, וכאשר הקדירה מונחת כדרכה ע"פ הכירה אין רואים את זה כסתימה כלפי הכירה, ורק כאשר הקדירה הפוכה היא משתייכת אל הכירה.

ועוד סברא יש לומר, עפ"ד הריטב"א דקטימה מהני לחזרה משום דאין דרך בישול בכך, ד"ל דכאשר מניח קדירה בתוך קדירה, נהי דאין דרך לבשל באופן כזה אך מכיון דסו"ס הבישול מתקיים בתוך הקדירה ודרך לבשל שם, שפיר מיקרי דרך בישול.

ולפ"ז, מה שכתב דבעי קדירה ריקנית אי"ז בשביל שיהא מפסיק אוירא דקדירה, אלא ה"ה דיכול ליתן של גבה טס של ברזל [בלעך] דאף זה סותם שפיר את פי הכירה, ורק כאשר מניח קדירה כדרכה אי"ז מהני.

ב. ושו"ר בחזו"א (שו"ת סי' מב) שהביא דעת בעל שבט הלוי זצוק"ל וז"ל, מש"כ בהגהות מרדכי שיתן ע"ג הקדירה הריקנית ושתהיה הקדירה הריקנית מפסקת בין קדירת התבשיל לכירה, לאו דווקא וה"ה אם הקדירה הריקנית גדולה וקדירת התבשיל קטנה מותר להכניסה תוך הקדירה הריקנית ולא יהא הפסק בין קדירת התבשיל לכירה רק הפסק השוליים.

ומבואר דהמרדכי גופיה קאמר דיניח ע"ג הקדירה מבחוץ, אלא דס"ל לשבה"ל דלאו דווקא קאמר אלא ה"ה דרשאי להניח אף תוך הקדירה. וכן מבואר בשו"ע הגר"ז (קונ"א רנג סק"י) דשרי ליתן אף בתוך הקדירה ריקנית⁵. וצ"ל דס"ל דאי"ז מיקרי דרך בישול כיון דאין דרך לבשל באופן זה.

עצמו לסחורה אבל אם הזדמן לו מותר לסחור בו, ומשום שלא ברור שתמיד יהיה חרקים ולכן מותר עוד י"ל שאינם עומדים לאכילה, ובהא מתבאר בשו"ע שם שאין איסור לעשות סחורה, ומשום שהרי עומד לשטיפה ולהורדה א"כ הרי כל המכירה היא לא בשביל אכילה, ונפ"מ בזה דאי הוי מיעוט המצוי של חרקים ותולעים א"א לומר דהוי כנזדמנו לו כיון שברגילות שיהיה בו חרקים אבל אם נימא שלא עומד לאכילה הרי יש בו יותר מקום לומר שיהיה מותר.

ומאידך י"ל שכן חשוב עומד לאכילה במצב הטבעי שלו ורק אם ישטוף כראוי אז החרקים ירדו וצריך להיות מדקדק בהלכה כדי להוציא את החרקים (כמו שכל"ה ט"ז שאם עומד לאכילה ומוכרו לסחורה אסור) וא"כ בדר"כ מי שלא מקפיד כן גוי אוכלו ורק הישראל מוכרו לסחורה, וצ"ת.

תו י"ל שאם הוא רק ספק ודאי יש מקום להקל

ד. ומעתה לנידוד"ד בחלב עם אקריות וכן תפוז ושאר פירות עם כנימות בהא יל"ד שהאקריות והכנימות אינם חלק מהחלב ולא נמכר יחד כמו באופן שהתולעים מעורבים ממש באוכל וכיו"ב ובהא גם י"ל שודאי עומדים פחות לאכילה מה"ט, לכן בכה"ג שהוא רק ספק שיש בו חרקים יתכן לומר שכיון שאינו עומד לכך בזה י"ל דחשוב יותר כמו נזדמנו לו הגם שיש הרבה יותר מן מיעוט המצוי אבל סברא זו לא יועיל על קניית פירות סוג עם תולעים לריסוק או לחתוך מהם את החלק הרקוב ובפרט שהחלק הרקוב גם שוקל ומשלם גם עליו דבהא גרע מינה, וצ"ע.

בענין ספיה לקטן בהיתר

מסקנת המחבר בס' שמג

א. במחבר (סי' שמג ס"א) נקט שבי"ד אין מחויבים להפריש קטן מאיסורים אבל בידים אסור, והבאור הלכה כתב "ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לכך מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני (והוסיף 'וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר ע"ד טלטול הספרים לבהכ"נ במקום שאין עירוב ע"י תינוק אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים והשיב דזה אינו דהא הר"ן כתב בפרק כ"כ להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו ואדרבה מחינן בידיה ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכ"נ לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד"ו) והיינו שסמך על דברי הר"ן לצורך מצוה הגם שבמחבר לא סתם כן אלא נקט רק כהרמב"ם וגם במ"ב שם נקט כדברי הרשב"א שלא כד' המחבר.

ברמ"א בס' שסב נקט שקטן שלוקח מעצמו מותר

ב. והנה ברמ"א (סי' שסב סעיף ז) כתב "ואין לעשות מחיצה של בני אדם רק בשעת הצורך ובשעת הדחק. ואם שכח דבר אחד ברשות הרבים, יותר עדיף להוליך שם תינוקות שיביאו הדבר בלא מחיצה מלעשות מחיצה של בני אדם ושיביאנו גדול (ב"י בשם שבולי הלקט סמ"ג וס"ה)" עכ"ל, ובזה מבואר שאם הקטן עושה מעצמו אין עליו איסור ספיה.

וצ"ב אם דברים אלו אזלי לפי שיטת הרשב"א שס"ל להתיר כל איסור דרבנן לצורך הקטן או מיירי לכו"ע, ובאמת שברשב"א ביבמות קיג: (בת' הראשון) וכ"ה בשו"ה שם כתבו שבאופן שהקטן עושה מעצמו לא הוי ספיה רק שחידוש זה נמצא רק ברשב"א ולכן יל"ע אם לשיטת הרמב"ם ס"ל חידוש זה דלא חילק ואסר ספיה בידים בכל גוונא וצ"ע.

וצ"ל דקאי לכו"ע גם לרמב"ם

ג. ואפשר שלפי הרמב"ם גם יתכן סברא זו ומשום שלפי הרמב"ם כיון שמצינו שאי"צ למנעו א"כ ע"כ שאם אינו בידים

³ אי"ז ממש גריפה וקטימה דהא לא עשה שום מעשה בגחלים, אלא ר"ל דהטעם דגו"ק שייך גם בזה וכדלהלן, והיינו שכתב כגורפה וקטומה בכ"ף הדמיון, וא"ש נמי דנקט גם גורפה וגם קטומה ואי כוונתו דהוי ממש כקטימה אמאי נקט גורפה. וכ"כ החזו"א (תשו' מא) דגורפה וקטומה הוא כינוי לדבר המתיר שהיה וחזרה.

⁴ ויש להקשות, דכיון דהוי כגו"ק אמאי לא קאמר להך עצה בגמ' כדי להתיר חזרה בשבת, ויל"ע.

⁵ וצ"ב דמרהיטות וסתירת דבריו משמע דס"ל דהמרדכי גופיה מיירי בהכי, וצ"ע.

ונראה לבאר, דהמג"א למד בדברי המרדכי דהיתר דקדירה ריקנית אינו משום דממעט חום הגחלים אלא משום דכאשר הכירה מכוסה אין רואים קשר בין הקדירה לגחלים, ומדוקדק כן בלשון המג"א שכתב דהמעזיבה מפסיק בין האש ולא דיבר כלפי התנור שהוא סתום, ומש"כ המרדכי דהוי כמניח ע"ג כירה גו"ק ר"ל דאין בכה"ג חשש חיתוי [וכדברי החזו"א דגרופה וקטומה הוא כינוי של המתיר]. וכיון שההיכר הוא בשעת הנחת הקדירה שפיר קאמר דה"ה דבתנורים דידן דיש מעזיבה המפסקת שרי להניח על גבן.

הרב יונה מרצבך כולל עטרת שלמה

אם יש לחשוש במטלטל פלאפון שילחץ על כפתורים [1]
הבאנו¹² שהג"ר אליהו בייפוס הביא¹³, שלדעת הג"ר חיים גריינמן והג"ר יעקב פוזן, כל מכשיר חשמלי שאפשר לכבותו ולהדליקו הוא מוקצה מצד עצמו, ואין כל היתר לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. ולדעה זו אף פלאפון הוא מוקצה מצד עצמו ואין כל היתר לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו.

הג"ר א' בייפוס ביאר, שנראה שנקטו שדמי לשלהבת, אבל להלן נבאר שחששו שמא ילחץ על הכפתורים.

שמעתי (מגיס' הג"ר יחיאל פוליקמן), שבישיבת זכרון יעקב שאלו את הג"ר יוסף חיים בן דוב, מה הדין שעון מעורר שצלצולו מפריע, אם מותר לטלטלו. וענה הגרי"ח בן דוב שחמיו הג"ר חיים גריינמן אמר בשם מרן החזון איש, שזה 'האבא של המוקצה' דכיון שאחד הטעמים שגזרו על איסור מוקצה הוא שמא יבוא לעשות מלאכת איסור (וכמו שבהלכות שהיה גזרו 'שמא יחתה'), לכן, בסוג מכשיר שאופן השימוש בו הוא על ידי לחיצה על כפתורים, אם נתיר לצורך גופו ומקומו חיישינן שבטעות ילחץ על הכפתורים, (לדוגמא, חיישינן שתוך כדי שרוצה להמשיך לישון יכבה את הצלצול של השעון מעורר).

עלה בידינו שמטו ביה מדרשא בשם הג"ר חיים גריינמן ששעון דיגיטלי עם כפתורים או שעון מעורר והוא הדין פלאפון זה "מוקצה שמא ילחץ על הכפתורים", ובפרט כשמפריע לו יש חשש בטעות יבוא לכבות.

ועדיין יש לברר מה הכלל בזה לדעת הג"ר חיים גריינמן, איזה מכשירים חשמליים אסורים ואיזה מכשירים חשמליים מותרים, ואי"ה עוד חזון למועד.

הרב ידידיה ברויאר כולל שיח יצחק

יצירת תועלת ויצירת שבח מממון חזולת

"א"ל רב חסדא לרמי בר חמא: לא הוית גבן באורתא בתחומא, דאיבעיא לן מילי מעלייתא. אמר: מאי מילי מעלייתא? אמר ליה: הדר בחצר חברו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או אין צריך."

"היכי דמי? אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, זה לא נהנה וזה לא חסר. אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, זה נהנה וזה חסר. לא צריכא בחצר דלא

ג. אמנם החזו"א עצמו פליג על השבה"ל וז"ל, אבל מהא דאין כיסוי הפסק יש ללמוד דגם עובי השוליים של הקדירה לא חשיב הפסק, ודווקא כשמפסיק אויר קדירה ריקנית חשיב הפסק דזה שינוי דמינכר טפי וממעט החום מיעוט מינכר טפי, והפסק טס ברזל דק לא עדיף מכיסוי הכירה וגרע ממנו.

ונראה דיש בדברי החזו"א ב' חלקים, דמתחילה מוכיח דלא כהשבה"ל דהא חזי' דכיסוי הכירה ל"ח כגו"ק [וכמש"כ רש"י והטור], ואע"ג דזה מכסה את פי הכירה, ואח"כ ביאר דטעם הדבר הוא משום דבעי' דווקא הפסק אויר⁶ דזה שינוי המינכר ומיעוט חום המינכר⁷. והוסיף עוד דהפסק טס ברזל דק⁸ לא מהני דלא עדיף מכיסוי הכירה וגרע ממנו⁹.

וקצת משמע במרדכי כהחזו"א, דהא אם כוונתו דההפסק הוא עובי השוליים, לכאול' לא הו"ל למינקט קדירה ריקנית אלא הו"ל בסתמא שינוי דבר מה לכסות פי הכירה, ומדנקט קדירה ריקנית משמע דדווקא קאמר ומשום דבעי' הפסק של חלל הקדירה.

אך אי"ז מוכרח, די"ל דהמרדכי בא לאפוקי רק שלא יניח קדירה כדרכה ומטעמים שנתבאר, ולעולם אף כיסוי פח מהני כיון דאף זה סותם את הכירה ואיכא הכירה.

ד. ואת הוכחת החזו"א יש לדחות, דהטעם שאין הכיסוי הפסק אינו מחמת דלא מפסיק אוירא אלא משום דדרך בישול בכך אף בחול¹⁰, משא"כ ע"ג טס של ברזל דאין דרך בישול בכך ש"ד.

ובאופ"א יש לדחות, דמש"כ רש"י ע"ג כיסוי הכירה אין כוונתו שכל פני הכירה היתה מכוסה, אלא דהכירות היו עשויות דפנות מן הצדדין ופרוצות מלמעלה, והיו נותנים את הקדירה על עובי דפנות הכירה [ובלשון רש"י 'עובי שפתה'] או שהיו מניחים על גביהן כיסוי מנוקב כדי שפיתת ב' קדירות ועליו היו נותנים את הקדירה¹¹, ומשו"ה אסור להחזיר על גבו, אבל כיסוי גמור מהני ואי"צ הפסק אויר.

ובגוף סברת החזו"א ילה"ק, דהא המרדכי כתב דהטעם דהכירה כגרופה וקטומה הוא 'שהרי הקדירה סותמת את הכירה' ולא מוזכר בדבריו כלל ענין הפסק האויר ושינוי הניכר, אלא משמע דעצם סתימת הכירה הו"א כגריפה וקטימה.

ושמא החזו"א דייק את לשון המרדכי 'שהרי הקדירה סותמת', דמשמע קצת דיש מעלה בכך שהקדירה היא הסותמת, ומשום דהוי שינוי הניכר.

ה. ויש לציין, דמדברי המג"א (ס"ק ל"א) מוכח דלא כהחזו"א, דכתב דעפ"ד המרדכי יש להתיר ליתן ע"ג תנורים שלנו (שפתחיהן מן הצד) אפי' שהאש בתוך התנור, כיון שיש מעזיבה המפסיק בין האש. ומוכח דאין כוונת המרדכי משום הפסק אויר, אלא לכך שפי הכירה והתנור מכוסים.

ומיהו ילה"ק על המג"א, היאך מדמי תנורים דידן לקדירה ריקנית, דבשלמא גבי קדירה דדרך הכירה להיות מגולה והשתא סתמה, הוי מעין גו"ק דעשה בה פעולה המשפיעה על חום הגחלים הבא אל הקדירה, אבל במניח ע"פ התנור שהוא לא עשה שום דבר בתנור היאך ייחשב כגו"ק.

⁶ ואף בדבריו מבואר דאם לא היה צריך הפסק אויר היה מועיל להניח בתוך הקדירה ריקנית וכשבה"ל, ולדא כהסברות לעיל.
⁷ משמעות דבריו דבהפסק אויר הקדירה יש מיעוט חום הרבה יותר מאשר הפסק של עובי השוליים. וזה תמוה, דהא בלא"ה אין האש מגעת עד שולי הקדירה, ותוספת הגובה של דפנות הקדירה מועיל רק מעט להפחתת החום.
⁸ ושמא כוונתו רק דהפחתת החום ניכרת טפי, אבל לא שיש תוספת מיעוט החום הניכרת. ויל"ע.
⁹ והיינו בלעך שלנו. אבל אין לומר דהכל המשך אחד וכוונתו לשולי הקדירה שהם טס ברזל דק, דהא בחידושו (סי' לו ס"ק יא במוסגר) כתב דמש"כ במרדכי שנותן קדירה ריקנית היינו קדירה של חרס, דאילו בקדירה של ברזל יש לחוש משום בישול כשמתחממת.
¹⁰ צ"ב אמאי כתב דגרע ממנו. והיה נראה לפרש דכיסוי הכירה היה עשוי מחרס וכיון דברזל קולט את החום טפי משו"ה גרע מכסוי. אמנם בפרישה (ס"ק יא*) כתב דהכיסוי היה של ברזל [וברמ"ן] איתא 'כסא של ברזל', ואפשר דהיה כתוב כס' [וכ"ה ברשב"א] והמדפיסים פיענחוהו כסא ולעולם צ"ל כסוי.
¹¹ ושמא כוונתו משום דכיסוי הכירה הוא יותר עבה וממעט את החום טפי.
¹² אבל אין לומר טעם אחר דכיון שהכיסוי נועד כדי להעמיד את הקדירה אין הוא מתייחס אחר הכירה אלא אחר הקדירה, ז"א דהא כיסוי הכירה שמו.
¹³ ואף הא דבעי בגמ' רק סומך ולא נתינה ע"ג הכיסוי (עי' חזו"א בחידושו ס"ק ט), היינו משום דזה נתינה על גבה ממש כיון שהוא מנוקב.
¹² בנידון השלישי, מדין מוקצה של שלהבת.
¹³ במוסף יתד נאמן שבת קדש גליון 35 קרח תשפ"ה.

חכמים לסוף דעת הבעלים, שאמנם אינו מעוניין לקבל תועלת מגורים מלכתחילה, על ידי מעשיו, אולם בדיעבד, אם אירע ואדם זר הפיק כבר תועלת זו מהחצר, הוא חפץ בה. הוא אינו רוצה להפיק ממנו הנאה זו באופן פעיל, ולדור בה בגופו, אבל אם הופקה, על ידי אחר, הוא בהחלט רוצה לקבלה. וזאת ע"י תשלום דמים. וכשהנהנה נותן תמורה כספית לתועלת שקיבל ומשלם עבורה, נמצא שהוא באמת מקבל אותה, שקבלת דמי הנהנה כקבלת ההנאה.

למה הדבר דומה, לבעל קרקע המניחה שוממת מבלי לזרוע ולגדל, וצמחה בה תבואה מאליה מבלי שעשה דבר, האמנם אינו זכאי בה. פשוט שהפירות הצומחים משדהו שייכים לו, ואע"פ שגדלו בלא מעשה וכוונה מצידו, שלעולם כל היוצא משלו שלו. ואפילו אם בא אחר וזרע ונטע, הפירות של בעל הקרקע. וכפי המבואר בשמעתא דיורד במסכת בבא מציעא ע"א, אשר היורד לשדה חברו ונטע בה נטיעות וזרע בה תבואה והשביחה נוטל לכל היותר דמי הוצאותיו ועבודתו¹⁴, אבל השבח לעולם של בעל השדה.

אלא שאם כן נמצאו הסוגיות סותרות. שבסוגיית יורד חזינן כי שבח היוצא מהקרקע של הבעלים לעולם הוא שלו, והוא זוכה בכל פירות ממנו, אף באלו שנוצרו מבלי מעשה וכוונה מצידו. ואין היורד נוטל יותר מדמי הוצאה, וגוף השבח לבעלים הוא. ואילו בסוגיית נהנה העלתה הגמרא צד לפטור את הנהנה כשאין הבעלים חסר, כלומר שהוא זוכה בהנאה שהפיק מקרקע הבעלים לעצמו, ולכן אינו צריך לשלם תמורתה לבעלים. ובעוד שבמסכת בבא מציעא מפורש כי המייצר שבח ממנו חברו איז הבעלים זוכה בשבח, במסכת בבא קמא מסתפקת הגמרא שמא המייצר תועלת מקרקע חברו הוא זוכה בה. וצ"ע.

כתוב בפרשת תולדות "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה... על כן קרא שמו אדום". התורה מדגישה ששמו של עשיו ניתן לו רק בגלל שהוא התלהב מהצבע האדום של העדשים. הוא אפילו לא קרוי ע"ש העדשים או הנזיד, אלא רק ע"ש הצבע. ולמה באמת הוא נקרא ד ווקא ע"ש הצבע? כי כל מהותו של עשיו זה להידלק אחרי מה שהוא רואה עכשיו בעיניים. בלי להבחין ולהתבונן האם זה באמת טוב או לא. ולכן הוא הסכים למכור את הבכורה בעד "האדום האדום הזה" ללא שום נקיפות מצפון, מכיוון שהבכורה הייתה משהו עתידי ורחוק מן העין ומן הלב. והנזיד עדשים היה מונח לפניו קורץ ומבעבע ומשכנע. אז פשוט שזה עיקר מהותו של "אדום", להידלק אחרי האדום והמשכנע שהוא רואה עכשיו לפניו, ולהזניח את כל מה שלא משכנע אותו עכשיו מספיק חזק, גם אם בעתיד זה יהיה משכנע.

ולא סתם התורה קוראת לו "אדום" דווקא ע"ש הצבע האדום. כי ידוע לכל שהצבע האדום הוא הכי מושך את העין, (ולכן הוא גם צבע של אזהרה ואיום מסכנות, כדי שכולם יראו את הצבע האדום, ויבינו את האזהרה הזאת). וזה כל מהותו של עשיו, ללכת רק אחרי מה שמושך את העין ושנראה הכי יפה ומשכנע כאן ועכשיו.

וכמובן שהרדיפה של עשיו אחרי מה שנראה נוצץ ומשכנע כאן ועכשיו לא התחילה רק מהנזיד עדשים, אלא מובא במדרש שכבר בבטן אימם חילקו יעקב ועשיו ביניהם את העולמות, ועשיו החליט שהוא נוטל לחלקו את העולם הזה, ויעקב נוטל את העולם הבא. ולמה עשיו החליט ליטול את העוה"ז אפילו שהוא ידע שיש עולם הבא? כי זה מה שעניין אותו, לחיות את הרגע וליהנות הרגע. ואפילו אם יש בהמשך הדרך משהו ששווה הרבה יותר, זה לא איכפת לו, העיקר שהרגע הוא יצליח ליהנות כמה שיותר.

המשך בעמ' 13

קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, מאי? מצי אמר ליה מאי חסרתך, דילמא מצי אמר הא איתנהית". [בבא קמא, כ' ע"א].

המתגורר בחצר חברו ומייצר ממנה תועלת מגורים לעצמו, חייב דמים תמורתה. שבעל החצר הוא הזכאי להשתמש בקרקע ולייצר ממנה תועלת מגורים לעצמו, אם בגופו אם בשכירות. וכיוון שנטל לעצמו את המגיע לו, עליו לשלם. הבעלים זכאי לקבל תועלת ממנו, להשתמש בו וליהנות ממנו, ומכאן כוחו לתבוע את הנהנה ולחייבו בתשלום, שבכך הוא נוטל לעצמו את התועלת המגיעה לו.

הגמרא מסתפקת באדם הרגיל להשכיר הנהנה מחצר שאינה עומדת להשכרה, האם חייב לשלם על הנאתו. ועל פניו תמוה צד הפטור, סוף סוף הלא נטל לעצמו את המגיע לבעלים, ומה בכך שחצרו ריקה והוא אינו חסר. וצריך לומר שכאשר אין הבעלים חפץ לקבל את תועלת המגורים מחצרו ואינו תובעה לעצמו הרי היא אינה מגיעה לו, וכאשר בא זר ונהנה ממנה אין שום סיבה לחייבו בתשלום, וכאילו נהנה מההפקר.

למה הדבר דומה? לאילן שפירותיו נושרים לרשות הרבים, ובעליו אינו מקפיד עליהם ואין בדעתו לקחתם וליהנות מהם. מסתבר שמלכתחילה אינו נעשה עליהם בעלים, וכבר מתחילת גידולם אינם נקנים לו. ואמנם המשפט מורה שפירותיו של אילן סתם מגיעים לבעליו, שהזכאי בממון זכאי בתולדותיו, אבל אם אינו רוצה בפירות ואינו תובעם לעצמו אין כל רעיון משפטי שיזכה בהם.

איברא, דאם כן תמוה אידך גיסא. מה טעם בצד החיוב, שעליו לשלם הנאתו, למה יתחייב כשאין הבעלים חסר. והנכון, שירדו

יפה נדרש

הרב אורי שרגל כולל קדשים - לוד

ההבדלים בין יעקב לעשיו

בפרשתנו מסופר באריכות על המפגש בין יעקב לעשיו ועל ההכנות שיעקב עשה בשביל זה. כל התהליך של ההכנה למפגש והמפגש עצמו מובאים באריכות רבה, עד שעשיו גומר את הפגישה עם יעקב ושב לדרכו שעירה. ומשם אין לנו עוד שום סיפורים עליו, (חוץ מהפרק האחרון בפרשה שם מובאים באריכות כל תולדות עשיו וצאצאיו ואלופיו, ובזה התורה גומרת את הסיפורים עליו).

וכבר כתב הרמב"ן שכל פרשת וישלח היא "מעשה אבות סימן לבנים", וכל מה שקרה במפגש בין יעקב לעשיו (וגם לפני"ז עם שרו של עשיו) משמש לנו כהדרכה מעשית עד סוף כל הדורות כיצד אנחנו ממשיכי דרכו של יעקב צריכים להתייחס לממשיכי דרכו של עשיו. ולכן מצינו במדרשים שכל התנאים שהיו צריכים להיפגש עם נציגי השלטון הרומאי, היו לומדים לפני"ז בעיון את פרשת וישלח, ובפרט את החלק של פגישת יעקב ועשיו, ומוציאים מתוכה הוראות והדרכות איך לנהל את המו"מ עם ממשיכי דרכו של עשיו בצורה הטובה ביותר למען האינטרסים שלנו.

אבל ודאי שכל הלימודים וההדרכות של פרשה זו אינם שייכים רק לתקופת הרומאים, אלא גם בימינו, שנציגי השלטון הרומאי ושאר שלטונות הגויים כבר חלפו מזמן מן העולם, עדיין יש לנו הרבה מה ללמוד על עשיו ועל שיטתו ודרכיו, כדי שאנחנו נוכל להינצל ממנו ומכל ממשיכי דרכו.

ובשביל ללמוד טוב את הפרשה הזאת ולקחיה, חייבים קודם כל להכיר את עיקרי משנתו של עשיו ואת המטרה שלו. ולפ"ז נבין מה גרם לו להיות "עשיו" על כל המשתמע מכך.

¹⁴ בשדה שאינה עשויה לנטיעה ידו על התחנותה, ואם השבח פחות מההוצאה אינו נוטל הוצאתו כולה, אלא רק עד ערך השבח. ובשדה שאינה עשויה לנטיעה לעולם הוא נוטל דמי הוצאותיו, ואף כשהם גבוהים מערך השבח. אבל יותר מערך ההוצאה אינו נוטל בשום פנים, גם כשערך השבח גבוה ממנה.

מודעה רבה לאורייתא

ראה זה חדש

מדור ריתחא דאורייתא - אחיסמך

מדור זה מיועד עבור דיונים שאלות ותמיהות בנושאים הלכתיים בענייני חנוכה.

ההשתתפות במדור זה תהיה בין בכתב ובין בעל פה - ע"י השארת הודעות ודיונים בקו הייעודי של ריתחא דאורייתא - אחיסמך. השבוע הובאו דיונים מהרבנים שליט"א, ובהמשך בשני הגליונות הבאים יובאו הדיונים מכלל הלומדים בכלל הנושאים בענייני הלכות חנוכה.

יתקבלו רק דיונים ושאלות והרחבות הנכתבים בלשון קצרה, בין כתובה על הנכתב וגם דיונים חדשים בעניינים אלו כ"כ ניתן להשאיר הודעות בקו 'ריתחא דאורייתא - אחיסמך' לפי הפרטים להלן.

לתועלת העניין יתקיימו הגרלות בין הלומדים המשתתפים ב'ריתחא' בין בכתב ובין בעל פה לפי הכללים דלהלן.

✓ השארת הודעה בקו הייעודי - ריתחא דאורייתא אחיסמך כניסה אחת להגרלה לכל הודעה.

✓ כתיבת תשובה או העלאת דיון ופרסומם בגליונות הבאים מזכים בשני כניסות להגרלה.

הגרלה תתקיים אי"ה במוצאי זאת חנוכה בשעה 23.00 [השארת הודעות עד השקיעה של זאת חנוכה].

• פרס ראשון 400 ₪ מזומן שני זוכים.

• פרס שני 100 ₪ שני זוכים.

• פרס שלישי 50 ₪ ארבעה זוכים.

• הגרלת ביניים תתקיים במוצ"ש וישב על 5 מארזי סופגניות יוקרתיות בין המקדימים.

למותר לציין כי יתקבלו רק תשובות או דיונים אשר יעלו בהם צדדים נוספים או מקורות לדיון [עם פירוט בצורה ברורה] ולא אמירת משפט סתום, או שאלה בעלמא בלי תוכן ראוי, על דעת האחראים.

קו 'ריתחא דאורייתא - אחיסמך' 0733-022-151

להשארת הודעה יש להקיש * קוד #1200 ואח"כ #1 לשמיעת ההודעות יש להקיש 1 מיד בכניסה למערכת

תשובות בכתב יפורסמו רק עם שם הכותב או לכה"פ עם ראשי תיבות

הודעות ישלחו לזוכים לאחר זכייתם, ויפורסמו אי"ה בגליון במה ויגש.

ט.ל.ח. על דעת המארגנים.

מורינו הגאון רבי יעקב לנדו שליט"א

א. אי זמן ההדלקה בתר גברא או בתר ביתו

מי שמתאכסן רחוק מביתו ובשעה שמדליקין עליו בביתו אצלו עדיין אמצע היום, וכגון שדר בארץ ישראל ונסע לאמריקה ששם השמש שוקעת שבע שעות אחר א"י האם יוצא בזה. וראיתי שנחלקו בזה הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ שליט"א, לדעת הגר"ש אלישיב [קונט' אמרי שפר] הולכים אחר מקום הגברא ואינו יוצא אם בשעה שהדליקו עליו אצלו עדיין יום, ולדעת הגר"נ קרליץ [חוט שני עמוד שי"א] הולכים אחר הבית וכיון שבמקום ביתו הדליקו בזמן יוצא.

ב. הדליק נגד חלון פתוח ולאחר הדלקה סגר החלון

כתב המשנ"ב סי' תרעג ס"ק כ"ה שהמדליק במקום שיש שם רוח העלולה לכבות את הנרות והרוח כיבתה חייב להדליק שוב, ואף שגר שכבה אינו זקוק להדליק שוב, מ"מ באופן זה הרי זה כמו שמתחילה לא נתן בה שמן כשיעור שלא יצא ידי המצוה, אכן אף שיש לו להדליק שוב לא יברך על זה משום שיתכן שמתחילה לא היה עומד ליכבות ורק אחר כך נתחדש שם רוח, ונמצא שההדלקה הייתה טובה.

ויש להסתפק במי שמדליק נגד החלון בזמן שעלול הרוח לכבות ובדעתו לסגור את החלון אחר ההדלקה, האם חשוב שההדלקה פסולה כיון שבשעת ההדלקה יש רוח נגד הנרות העלולה לכבותם ושוב אף שאחר כך סגר את החלון אין מועיל שהלא הדלקה עושה מצוה, או דילמא כיון שכבר יש חלון העשוי לסגור אין נחשב סגירת החלון דבר שנתחדש לאחר הדלקה

ומתחילה כאילו עומד לכך שיסגור החלון והרי זה כמו שהדליק במקום שאין רוח. ובספר שלמי תודה הביא בשם מהר"ל דיסקין ז"ל שהיה מפקפק על המדליקים בבית חנוכה כיון שבשעת ההדלקה פותחים את חלון הבית והרוח עלול לכבות ורק אחר ההדלקה סוגרים את חלון בית החנוכה.

ג. נר שכבה

מצוות נר חנוכה היא פעולת ההדלקה, וכיון שהדליק יצא ידי המצוה ואף אם אחר כך כתבה אינו זקוק לה. וכל זה בכבו לאחר שהדליק את כל הנרות אבל אם כבה אחד מהנרות בטרם שסיים להדליק את כולם יש לו לחזור ולהדליק את הנר שכבה אם רוצה לקיים דין המהדרין שמדליקים יותר מנר אחד [ביאור הלכה תרעג ד"ה אם]. ומ"מ כתבו האחרונים שבכל אופן אם כבה בתוך זמן חצי שעה נכון להחמיר ולחזור ולהדליק [תרעג ס"ק כז]. וכתב הגר"ד לנדו שליט"א שאם כבה אחד מהנרות ורוצה להחמיר כדברי האחרונים עליו לכבות את הנותרות ולהדליק הכל מחדש. אבל אם אין רצונו להחמיר ב' חומרות היינו א. דין הידור להדליק כמה נרות, ב. להחמיר בכבתה, אינו צריך להדליק שוב.

ומ"מ עדיין יש להסתפק אם כבה הנר הראשון האם די בזה שהנר השני קיים, ויוצא בזה עיקר הדין שדי בנר אחד, או שמא כיון שהנר השני הדליק לשם הידור אינו יכול לקיים בו את עיקר הדין ואם כבה הנר הראשון ורוצה לחוש לחומרת האחרונים שכבתה זקוק לו עליו להדליק שוב את הנר הראשון. ובבית הלוי

ולכאורה נידון זה דומה להמבואר במשנ"ב סי' תקפ"ה סק"ד שאם הוצרכו להחליף שופר אחר הברכה יש לו לברך שוב, הרי שאף שהברכה היא על התקיעה מ"מ הואיל והתקיעה נעשית על ידי השופר ולא היה דעתו בשעת הברכה על השופר שלבסוף תקע בו הוא צריך לברך שוב וכמו כן כאן אף שהמצוה היא ההדלקה מ"מ הואיל וההדלקה מתקיימת בשמן ולבסוף הוא צריך ליתן שמן שלא היה בשעת הברכה עליו לברך שוב.

ה. עצה למי שאין לו שמן די לחצי שעה

מי שאין לו שמן בשיעור זה ידליק בלא ברכה. וכתב הגר"ד לנדו שליט"א עצה למי שאין לו שמן כשיעור שידליק לקראת סוף החצי שעה ואז כבר אין צריך שיעור, וכמו שכתב המשנ"ב שם ס"ק ה שהמדליק זמן מה אחר השקיעה אינו צריך ליתן שמן בשיעור חצי שעה. ומה שהביאור הלכה לא הציע זאת הוא משום שבזמן הסכנה שהיו מדליקים בפנים לעולם יש לו ליתן שיעור חצי שעה כמו שכתב המשנ"ב שם. ויש לדון בזמנינו שזמן שתכלה במציאות יותר מחצי שעה האם ניתן לקיים עצה זו?

חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בענין אחר, וצ"ע דלא מצינו בשום שליחות שהמשלח צריך לעמוד לידו בשעת הברכה, לענין הדלקת נרות שבת לא מצינו שכולם עומדים ליד המברך, וכן בבדיקת חמץ, וצ"ע מה הענין הכא בהדלקת נר חנוכה שכולם צריכים לעמוד ליד המברך.

ה. יש לעיין באדם שהדליק בלא לברך ברכת שהחיינו, האם יכול לברך לאחר מכן ברכת שהחיינו דלא גרע מרואה (ועיין במשנ"ב תרע"ו סק"ב וסק"ד) וצ"ע.

ו. מעשה שהיה באדם שהדליק חנוכה בפתח ביתו וקשרו באזיקונים לשער החצר, וביום החמישי של חנוכה נמסו האזיקונים ונפלה החנוכה ונכבו הנרות, ויש לדון האם צריך להדליק שוב בברכה דחשיב כמי שכבה במזיד או שנימא שכמו שכל יום עד כעת החזיק את החנוכה והיה יכול להחזיק חצי שעה אין צריך שוב לחזור ולברך.

עיקר המצווה הוא מקום הפתח דווקא, שהוא מקום הכניסה והיציאה, או שכל שההדלקה נעשית בחצר שיש בה פרסום כלשהו יצא.

עוד יש לדון בדין המדליק על פתח ביתו **מבפנים** כשהדלת פתוחה. האם יצא ידי חובה, הואיל ולבסוף הנרות נראים כלפי חוץ, או שמא בעיני הנחה מבחוץ דווקא, ולא סגי במה שנראים החוצה דרך הפתח.

וביסוד הדבר צריך בירור מהו עיקר הגדר, אם פרסום הראייה הוא העיקר, וכיון שבשניהם רואין דינו שווה, או שמקום ההנחה מבחוץ הוא תנאי עצמי במעשה המצווה, ולא די במה שנראין כלפי חוץ.

ג. **הדין שאם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים**, יש לדון בגדר הדבר האם הוא דין במי שדר בעלייה או שחז"ל נתנו אפשרות הדלקה באופן שאינו יכול להדליק כעיקר התקנה וכדלהלן.

יש לעיין בדינו של אדם מבוגר שאינו יכול להניח מבחוץ. אם נחשב כדין דר בעלייה לענין זה, ויוכל להניח בחלון הסמוך לרשות הרבים, הואיל ויסוד התקנה הוא פרסום הנס כלפי הרבים, והחלון משמש כמקום חלופי במקום שאין אפשרות מעשית להנחה על הפתח.

וגדר הספק אם דין זה נאמר רק במקרה שדר בעלייה, או שהעיקר הוא עצם כך שאין לו פתח הבית בפועל.

(ד"ה והנה עיקר) מבואר שאם כבה הנר הראשון אין מקיים בנר השני את עיקר הדין.

ד. הדליק נר חנוכה ואחר הברכה נשפך השמן.

במשנ"ב סי' תרעג ס"ק כה מבואר שאם לא היה בנר שמן כשיעור חצי שעה לא יצא ידי חובת הדלקה. ואם אחר כך מוסיף שמן יש לו להדליק ולברך שוב. וכתבו האחרונים להסתפק [ראה אורחות חיים סי' תרעב, כרם שלמה סי' תרעו] במי שחשב בשעת הברכה שיש בנר שמן כשיעור ושוב ראה שאין מספיק שמן או שהשמן נשפך אחר הברכה, ובקבוק השמן היה מונח שם, האם יש לו להוסיף שמן ולהדליק ולברך שוב או שמא כיון שהיה השמן לפניו הרי זה כמו שהיה דעתו עליו ואינו צריך לברך שוב. ויש המדמים זאת למי שקידש על היין ונמצא שהוא מים שאם היה מונח על השלחן יין אינו צריך לקדש שוב, שהרי זה כמו שהיה דעתו על כל היין שעל השלחן, וכן כאן דעתו על השמן שנמצא לפניו. אך באמת יש חילוק שהרי כאן לעולם אין מוסיפין שמן אחר ההדלקה, ובודאי אין דעתו על כך.

הגאון רבי צבי רותן שליט"א

א. נפסק במשנ"ב שאסור ללמוד ולאכול ושאר דברים משיגי' זמן ההדלקה, ויש לעיין האם בני הבית שיוצאים בהדלקה ג"כ אסור להם לעשות דברים אלו או רק המדליק.

ב. כתב המשנ"ב (תרעב, יא) ש'אם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה', וצ"ע האם יכול להעיר רק את בני ביתו או שיכול להעיר שכנים וכדו' כדי שיוכל להדליק בברכה.

ג. כתב הבאר היטב (תרעג, יג) 'המהרש"ל קנה חנוכה של כסף ובלילה השני התחיל להדליק בה וברך להדליק ושעשה ניסים ושהחיינו, ואף שבשעת הקנין יש לברך מ"מ ניחא לסדר ברכות שהחיינו עם אלו השתי ברכות' עי"ש, וצ"ע אמאי ברכת שהחיינו לא הוי הפסק בין הברכות להדלקה ומ"ש מברכת רעם וברק שאין יכול לברך אחר ההדלקה.

ד. כתב המשנ"ב (תרע"ה ט) 'איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה

הגאון רבי אלימלך בלוי שליט"א

א. גדר פרסומי ניסא

תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו.

וברש"י 'מבחוץ, משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהם היו פתוחין לחצר' משמע דגדר המצוה **אינו** כלפי רשות הרבים עצמה, אלא דינו **בחצרו** כדלהלן.

ונמצא לדון מהו עיקר הפרסום הנדרש.

האם סגי בזה **שבני החצר רואים** כלומר, די בפרסום כלפי בני החצר בלבד, הואיל והדין הוא בחצרו.

או דילמא עיקר המצווה הוא **פרסום כלפי רשות הרבים**, אלא שבפועל מניח בחצר מפני ששם הפתח מצוי - אבל הצורך הוא שהנרות יהיו נראים לרשות הרבים.

במקרה שדר **יחידי בחצר**, ואין שום רואה - האם עדיין נחשב שיוצא ידי פרסום.

במקרה שהשער של החצר סגור ואין בני רה"ר רואים לתוך החצר.

ב. **על פתח ביתו מבחוץ, מה הדין במקום שלא קיים את צורת ההנחה המדויקת.**

יש לברר לרש"י אם הדליק בחצרו ולא סמוך לפתח הבית, כלומר האם פתח ביתו הוא לעיכובא או לכתחילה, ותלוי אם

ד. בחלון הסמוך לרשות הרבים. יש מקום לעיין בבירור הגדרת מקום ההנחה.
יש לדון מה הכוונה בחלון:

א. האם הכוונה בחלל החלון עצמו, דהיינו בתוך עובי החלון.

או שמא די בהנחה בבית מצד הפנים כנגד מקום החלון.

או שמא הכוונה להנחה **מבחוץ** לצד רשות הרבים כנגד החלון, באופן שהנרות נראים כלפי רשות הרבים עצמה.

ב. האם כלל יש דין 'חלון' שצריך להדליק דווקא בחלון, או שעיקר הדין חלון הוא היכי תימצא לזה שברה"ר יראה את הנרות ויכול להדליק על שלחנו כנגד החלון הסמוך לרשות הרבים.

ג. יש לשאול לרש"י אם יש חלון הפונה לחצר ולא לרשות הרבים, יש לדון אם דינה כדין חלון לרשות הרבים. הואיל ולשיטתו עיקר ההדלקה בחצר, או שמא בעיני דוקא ראייה לרשות הרבים, וכעין מה שחקרנו לעיל בדין הדל"נ בפתח החצר.

ד. אין לו כלל חלון בעלייה.

במקרה שאין לו כלל חלון בעלייה, צריך עיון אם דינו כהדלקה בפתח הבית מבפנים, ואם יש בכך קיום פרסומי ניסא.

ה. דין טפח בחלון

עוד יש לעיין האם נאמר דין "טפח" גם בהנחה בחלון הסמוך לרשות הרבים. כדין מקום קביעת הנר בפתח הבית, או שמא דין זה נאמר רק בהנחה על הפתח, ולא בבית או בחלון.

ה. ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו, יש להרחיב בכמה צדדים:

דין על שולחנו - אונס יחיד או רבים

האם דין הנחה על השולחן נאמר דוקא במקום סכנה לרבים, שרק אז תקנו לשנות את מקום ההדלקה, או שבכלל התקנה הוא גם באונס של יחיד, וכל שיש סכנת יחיד נחשב כשעת הסכנה.

ב. הדליק על שולחנו שלא בשעת הסכנה

יש לבאר האם יצא ידי חובה בדיעבד, או שמא כל התקנה הייתה רק לשעת הסכנה, ובשאר זמנים אין הנחה זו מועילה לצאת בה ידי חובתו.

ג. במצב סכנה ויש יחידים שאצלם אין שעת הסכנה

האם חייבים הם להדליק בחוץ כתקנה ראשונה, או שהולכים אחר כלל הציבור במקום בו הם יושבים.

ד. את"ל שבמצב סכנה אף היחידים נכללים בכלל התקנה להניחו על שולחנו ואין חייבים להדליק בחוץ, יש לעיין אם החמירו והדליקו בחוץ האם יוצאים ידי חובה, או שמא כיוון שאין עליהם חיוב להניח שם, אין מקום לקיום ההדלקה שם ולא יצאו ידי חובה.

ה. כע"ז, בשעת הסכנה אדם שהדליק בחוץ האם יצא ידי חובה, או שמא כיוון שתקנו חז"ל להניח על שולחנו, הרי זה כמבטל תקנתם.

ו. היה שעת הסכנה ואחר כך בטלה הסכנה בתוך זמן ההדלקה

האם מיד שחוזרת האפשרות להניח במקום התקנה הראשונה, עליו לחזור ולהדליק בחוץ בברכה, או שכיוון שכבר הדליק כתקנת שעת הסכנה שוב אינו מחויב.

ז. במקום שיש סכנה להדליק בחוץ ואין סכנה בחלון, האם גם בזה נאמר התקנה להדליק על שלחנו, או שבזה ידליק בחלון.

ח. האיש אינו בבית ואשתו מדלקת עליו

מה הדין כאשר הבעל נמצא במקום שאין סכנה, וביתו במקום שיש בו שעת הסכנה, האם יוצא על שולחנו או שמא כיוון שהבעל במקום אחר אין דין סכנה לגביו.

ו. בגמ' מבואר **ש'למעלה מעשרים אמה פסולה'**, וברש"י ביאר משום ד'לא חזו לה אינשי ולא מפרסם ניסא ואנן לפרסומי ניסא בעינן'. ומבואר מדבריו שגדר הפסול של למעלה מעשרים אמה מיוסד על פרסומי ניסא כלפי הרבים.

ולפי זה יש לעיין אם דין למעלה מעשרים אמה נאמר גם במניחו על שלחנו בשעת הסכנה:

דהנה מסתבר שדין למעלה מעשרים אמה שייך רק במקום שהמצווה מיוסדת על ראיית הרבים. ובמניחו על שלחנו לכאורה גדר המצווה אינו כלפי הרבים אלא כלפי עצמו, והיינו שבמקום שעת הסכנה **התקנה היא להפוך את ההדלקה למצווה פרטית בבית**, ולפי"ז יש מקום לומר שלמעלה מעשרים אמה כשר, וצ"ע אם אכן כך.

עוד יש לעיין בדין **הרואה נר חנוכה מברך**, האם ברכת הרואה שייכת גם כאשר ראייתו היא ממרחק למעלה מעשרים אמה.

הנה מצד דיני סוכה מבואר שלמעלה מעשרים אמה אין עין שולטת, ולפי זה יש לשאול האם ברכת הרואה תלויה בראייה המוגדרת כראייה הלכתית, או שמא כל שהאדם מבחין בנר, אף מרחק רב, יכול לברך ברכת הרואה.

ז. בתוס' 'מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ - ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר'.

מבואר בתוס' שצריך להניח בפתח ביתו מבחוץ דהיינו **במקום רה"ר**.

ויש לעיין אם מדליק בפתח הבית מבפנים על מקום חצירו במקום שהרבים רואים מה דינו, האם יצא ידי"ח משום שהעיקר הוא פרסום הנס לרבים, או שמא בעיני דוקא להדליק ממש בחוץ, בתוך רשות הרבים גופה.

[והיה נראה בפשיטות לומר שעיקר תקנת חז"ל היא להדליק נרות ברשות הרבים. לרש"י ברשות הרבים של החצר, ולתוספות ברשות הרבים ממש, שעיקר המצווה ופרסומי ניסא מכוונים להנחת הנרות במקום של רבים, בדוגמת מה שמצאנו בקריאת המגילה שמלמדת שאינו יוצא ביחיד אלא בעשרה, כדי שיתקיים הענין בציבור.

ולפי זה היה נראה פשוט שעיקר גדר המצווה הוא הדלקה ברשות הרבים ממש, וכך משמע מפשטות לשון 'ברשות הרבים' הנאמרת בחז"ל. ועוד שהמשנה היחידה המזכירה נר חנוכה בבבא קמא סוף הכונס אומרת רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור, ומשמע מעצם הזכרת הדין שם שגדר המצווה המדבר מקומו בהדלקה ברשות הרבים דווקא, ולא בביתו אפי' שהוא נראה מבחוץ. ומזה נראה שעיקר המצווה הוא דוקא במקום הרבים, והדבר מעורר פליאה.

ולכא' הגדר בזה דבעינן שתהא בחוץ באופן שיהא נר של רשות הרבים, ונמצא ענין פרסומי ניסא פירושו שכלל הציבור יחדיו חוגגים מצות פרסום הנס, ועל כן צריך שתהא ההדלקה ברשות הרבים ממש. והוא דומה לקריאת המגילה שלא בזמנה, שהיא בעשרה דוקא מחמת גדר של פרסום. וכן יש ראייה מעט מלשון על הנסים 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', שהיו חוגגים את השמחה בנרות חנוכה במרחב החיצון, ומסתבר שתקנת חכמים לדורות הושתתה על מעין ענין זה אך לא משמע כן באחרונים.

ובספר חוט שני נסתפק בדבר זה אם אכן עיקר התקנה היא ברשות הרבים עצמה, אך באחרונים מבואר שהיה פשוט להם שאין צורך בכך, ויכול להדליק בתוך החצר אם הרבים רואים מרשות הרבים, וצ"ע הדבר בפרט אם דיני חנוכה מעכבים, ובעל הבית אינו יוצא כלל בנר שבחלון, וברכתו ברכה לבטלה, וכל שכן בהנחה על השולחן. ואם כן כיון שהדינים קבועים וברורים, היה ראוי לדקדק ולומר שהחוץ בעיני דוקא].

כשבא לבית לבן, הוא לא ביקש ממנו מיד להתחתן עם רחל, אלא אמר לו "אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה". כי היה לו את הכח ואת האיפוק לחכות ולהמתין גם במה שהוא ידע שמגיע לו. (חוץ ממה שלמד לפניו 14 שנים בישיבת שם ועבר ולא הלך מיד לחרון למרות שהוריו ציוו זאת עליו, כי הוא ידע שישנם דברים רבים שאמנם חשוב מאד לעשות אותם, אבל חשוב לא פחות להתכונן אליהם כראוי. וכיוון שהוא ידע שהוא הולך לחיות שנים רבות עם לבן שהוא סמל הרוע לשמים ולבריות, הוא הבין שאין ברירה והוא חייב להכין את עצמו טוב מאד לקראת החיים המשותפים איתו. ולכן הוא לא השתכנע מיד מהציווי של הוריו למהר וללכת ללבן, אלא היה לו את הסבלנות לחכות ולהכין את עצמו כראוי, עד שהוא הרגיש שהגיע הזמן להמשיך למילוי תפקידו הגדול להעמיד את כל בית ישראל).

כשיעקב יצא מבית אביו ללכת חרנה, עשיו כבר היה נשוי עם 3 נשים, (ובדיוק אז הוא התחתן עם אשתו השלישית מחלת בת ישמעאל, עיין ברש"י הארוך בס"פ תולדות). וכבר היו לו כמה ילדים, (שהרי אליפז כבר היה מספיק גדול וחזק בשביל ללכת לרדוף אחרי יעקב). ולעומד מן הצד היה נראה במבט שטחי שיעקב ממש מסכן ועלוב לעומת עשיו. כי יעקב היה אז איש זקן בן 77 שעדיין לא התחתן ולא הקים משפחה כלל, בלי כסף ובלי כבוד ובלי מעמד. אדם שאף אחד בעולם לא מכיר בו ולא מעריך אותו כראוי לו. וככה יעקב הלך לחרון וישב שם 20 שנה עם לבן. ורוב השנים גם שם הוא היה נראה מאד מסכן, שבע שנים הוא מחכה לרחל ועובד בשבילה במסירות נפש עם כל כוחותיו, ובסוף לבן משקר אותו ונותן לו את לאה, ואז הוא נאלץ לעבוד עוד שבע שנים נוספות. ובינתיים משפחתו גודלת ואין לו שום כסף לפרנס אותם, כי הוא לא מקבל על עבודתו שום שכר מלבן. וגם אח"כ כשלבן מסכים לשלם לו, הוא לא נותן את זה כ"כ בקלות, אלא "החליף את משכורתי עשרת מונים" (שהחליף תנאו מאה פעמים, כמ"ש רש"י שם). ולמרות זאת יעקב ממשיך בנאמנות ובמסירות שאין לה סוף, לעבוד אצלו עם כל תנאי השמירה הכי טובים שאפשר, כמו שהוא עצמו מפרט בסוף הפרשה הקודמת. ועד שהוא כבר ס"ס מחליט שהגיע הזמן לברוח מלבן, לבן רודף אחריו כמו אחרי גנב ומחפש בכל חפציו לבדוק אם הוא גנב את התרפים שלו. וגם אחרי שהוא כבר מצליח להתפטר מהשווער הזקן והטרדן שלו, הוא עדיין לא רגוע, כי הוא יודע שעשיו מאיים עליו, והוא צריך להתכונן למפגש איתו בדורון ותפילה ומלחמה. ובאותו לילה לאחר שהוא נאבק בשיא העוצמה עם המלאך של עשיו, ולמרות שבסוף הוא ניצח, הוא יוצא משם צולע על ירכו מהמכה בגיד הנשה.

ועד כאן זה החלק הפחות נוצץ של יעקב. עד כאן היה נראה (לפחות בקנה מידה של הנאות העוה"ז) שעשיו הוא המוצלח והנהנתן שידוע "לעשות חיים" כאן בעוה"ז, ויעקב לעומתו הוא מסכן ואומלל, שלא נהנה בחיים כלל, ולא מצליח להתקדם לפסגת האושר וההצלחה בשום תחום בחיי העוה"ז.

אבל כשעשיו נפגש עם יעקב לאחר כל ההשתחויות, כתוב "וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך". ותמוה מאד, וכי עשיו לא ידע שאפשר להתחתן ולהביא ילדים לעולם? אז למה הוא כ"כ התפלא מהנשים והילדים של יעקב?

והתשובה פשוטה. שעשיו לא התפלא מעצם העובדה שליעקב יש 4 נשים ו-11 ילדים (בעצם היה לו 12 אבל דינה הייתה מוחבאת ולכן הוא לא ראה אותה). אלא ברגע שהוא ראה את המשפחה הנפלאה של יעקב, את האימהות הקדושות והצנועות, ואת י"א שבטי ק-ה, שוודאי היו מושלמים בכל המידות והמעלות הטובות, וכל רואיהם ידעו כי זרע ברך ה' המה, ואז הוא נזכר בנשים ובילדים שלו שהוא השאיר בהר שעיר, והוא ידע היטב עד כמה המרחק עצום ורב בין הילדים הטובים והמוצלחים של יעקב לילדים הרשעים והשובבים שלו, (שעל מקצת מעשיהם אנחנו לומדים ברש"י בפסוקים של סוף הפרשה, שמסביר את כל הממזרות שהייתה ביניהם). הוא

עוד משהו שידוע לנו על עשיו, מובא ברש"י בפר' תולדות עה"פ "ויהי עשיו בן ארבעים שנה ויקח אשה" וכו'. ואומר שם רש"י: "עשיו היה משול לחזיר...הפושט טלפיו לומר ראו שאני טהור...כל ארבעים שנה היה צד נשים...ומענה אותו. כיוון שהגיע לגיל 40 אמר אבא נשא אשה בן 40, אף אני כן". וגם לפניו בתחילת פר' תולדות כתוב עליו "כי ציד בפיו" שהיה צד את אביו בפיו ושואל אותו "אבא איך מעשרים את המלח ואת התבן". כלו' עשיו הרשע היה לא רק טיפש שהולך רק אחרי מה שנראה לו הכי יפה כאן ועכשיו, ולא רק רשע שמוכן לעשות את כל התועבות שבעולם כשזה נראה לו יפה ומשכנע, אלא בנוסף לכל הבעיות שלו הוא היה גם צבוע, שמתנהג כרשע הכי גדול ועושה עצמו צדיק הכי גדול, כמ"ש בגמ' "עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפינחס".

עשיו לא ניסה רק לרמות את סביבתו ואת אביו שהוא צדיק גדול, אלא בעיקר לרמות את עצמו, שכיוון שהוא חשב על עצמו שבסה"כ הוא צדיק, רק "יש לו עדיין כמה בעיות", לכן הוא מעולם לא חשב ולא ניסה לעבוד על מידותיו ולתקן את עצמו, כיוון שהוא היה בטוח שהוא כמעט מושלם בצדקותו.

יש מחלוקת גדולה בפר' תולדות האם עשיו הצליח לרמות את יצחק, אבל מה שבטוח שאת עצמו הוא ודאי הצליח לרמות. שכיוון שהוא היה בטוח בצדקותו, הוא מעולם לא ניסה לחזור בתשובה על עבירותיו ולשפר את דרכו הקלוקלת. ולכן כתוב במדרש "לעתיד לבוא בא עשיו מעוטף בטליתו ויושב בג"ע אצל יעקב, והקב"ה מורידו משם, שנא' "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינך, משם אורידך נאום ה'". ולכא' המדרש הזה תמוה מאד איך עשיו חשב בכלל שהוא יצליח לרמות את הקב"ה ולשבת ליד יעקב כאילו הוא צדיק כמותו? והתשובה פשוטה, שכיוון שעשיו היה כ"כ עסוק בכל ימי חייו לרמות את עצמו ולחשוב על עצמו שהוא צדיק הדור, אז בסוף הוא באמת הצליח, ומאז הוא בטוח שהוא צדיק לא פחות מיעקב ולכן הוא יבוא לשבת לידו בג"ע כי הוא בטוח שהוא שווה לא פחות ממנו. (ועוד ראה אפשר להביא לזה גם ממערת המכפלה שבזמן שבאו לקבור את יעקב הגיע עשיו וניסה למנוע את הקבורה בטענה שהחלק הזה של מערת המכפלה שייך לו. ולמה באמת היה כ"כ חשוב לרשע כמותו להיקבר אצל האבות הקדושים? כי הוא באמת היה בטוח שהוא צדיק לא פחות מהם).

והנה לנו שלושת המאפיינים שמרכיבים לנו את עשיו הרשע בכל מהותו: א. הליכה אחרי החיצוניות ואחרי הדבר שנראה הכי מגרה ומשכנע כאן ועכשיו. ב. הדורסנות חסרת המעצורים בדרך למילוי תאוותיו. (כמ"ש בגמ' בב"ב ט"ז: "חמש עבירות עבר אותו רשע ביום הזה". עיי"ש). ג. הצביעות שבאמצעותה הוא ניסה לרמות את כל סביבותיו וגם את עצמו שהוא צדיק גדול, למרות כל העבירות שהוא עשה.

לעומת זאת יעקב אבינו לא ניסה אף פעם לרמות אף אחד ולשווק את עצמו יותר ממה שהוא שווה באמת. ולמרות שבאמת היה לו מה לשווק על עצמו, הוא מעולם לא ניסה לחפש פרסום וכבוד, ולא ניסה לשכנע אף אחד עד כמה הוא צדיק גדול. ולכן הוא גם זכה להיות סמל מידת האמת, כמ"ש "תתן אמת ליעקב". כי היסוד הגדול ביותר של האמת זה להיות מה שאתה בעצמך, ולתת לאחרים להבין לבד מי אתה באמת. ולא לעשות על עצמך קמפיינים של שיווק ופרסום, ולשכנע את כולם שאתה הכי גדול והכי חשוב בעולם. (ולכן גם לא מצינו שיעקב ניסה לשכנע את אביו שהוא הצדיק של המשפחה והברכות מגיעות לו. ורק עשיו הרשע ניסה לצוד את אביו ולרמות אותו שהוא צדיק, אבל יעקב לא היה צריך שום שכנועים ופרסומים, אלא הוא הבין שאם הקב"ה ירצה שאני יקבל משהו בגלל שאני צדיק, הוא כבר יודע שאני צדיק גם בלי שאני ישכנע אותו, והוא כבר ידאג לתת לי את כל מה שמגיע לי בגלל הצידקות שלי).

וכמובן שיעקב הוא גם ההיפך הגמור של מידת החיפזון של עשיו וההתגרות שלו מכל מה שמשכנע כאן ועכשיו. שהרי

החליט לבנות לעצמו בית מאד מפואר אבל... מקרטון! ואחרי שהוא בנה את בית הקרטון המפואר שלו, כמובן שהוא גם השקיע בו וטיפח אותו כמו שצריך. אבל כיוון שהוא השקיע את הכל בבית מקרטון, מהר מאד התברר לו שלא נשאר כלום מהבית המפואר הזה שהוא השקיע בו את כל חייו.

לעומת זאת יעקב אחיו ידע שבית באמת טוב לא בונים כ"כ מהר, ולמרות שגם הוא רצה שיהיה לו בית מפואר ואיכותי, הוא לא התפתה לבנות לעצמו במהירות בית מפואר מקרטון ולחשוב שבכך הוא כבר הגיע למטרתו ותכליתו, אלא הוא השקיע כמו שצריך, עם הרבה סבלנות, בחפירת יסודות איתנים, ובהקמת בסיס חזק ויציב לבית שלו. אז אמנם לקח לו הרבה שנים לבנות את ביתו, ובכל תקופת הבנייה הוא היה נראה מסכן חסר בית, בשעה שעשוי אחיו יושב ונהנה מהחיים בארמונו המפואר, שהוא בנה כמעט בלי שום מאמץ. אבל בסוף כשהם נפגשו התברר לכל אחד מהם מה הוא בנה ומה השני בנה לעומתו. עשוי בנה באמת בית מאד מפואר, אבל כיוון שזה היה מקרטון, אז זה היה בית שלא מחזיק מעמד כלום, ומכלן רוח קלה הוא נופל ומתפרק לבלי זכר. אבל יעקב הצליח לאחר הרבה שנות מאמצים והשקעות לבנות בית מפלדה! ולכן גם אם הוא חיכה הרבה מאד זמן עד שהבית הזה היה מוכן, בסופו של דבר הוא סידר לעצמו בית חזק ויציב, ששום דבר לא יכול להרוס אותו.

זה המסר היוצר מהפרשה של פגישת יעקב ועשיו. מי שמתפתה לחטוף את ההנאות הקלות והמהירות והזמינות, בהתחלה הוא חושב שהוא נהנה ומצליח להשיג את מה שהוא רוצה, אבל בסוף לא נשאר לו מזה כלום! כי הוא בנה לעצמו בית מקרטון שקורס בכל רוח מצויה! אבל מי שיש לו קצת סבלנות והוא משקיע בחיים בכיוון הנכון ולא רץ לכל הנאה שהוא רואה מול העיניים, גם אם נראה בהתחלה שהוא מפסיד הרבה הנאות בחיים, אבל בסוף הוא בונה לעצמו בית חזק מפלדה! ושם הוא יכול לשבת בבטחה וליהנות ממנו כל החיים, בלי חשש שהבית יכול לקרוס לו בכל רגע.

יה"ר שנוכח תמיד ללכת בדרכו של יעקב אבינו ולהצליח ליהנות משתי העולמות. אכ"ר.

הרב ראובן יוסף שרלין כולל ליבו חפץ

גדר היתר סיפור 'לשון הרע' לתועלת, והמסתעף

בענין איסור סיפור לשון הרע יש להבחין בין שני סוגי לשון הרע עיקריים, יש מהסוג של חדשות עיתונים ודומיהן, שהדיבור בהם הוא נובע ממדה מושחתת לגנות וללכת רכיל איש בעמיתו, להיות לשונו כחץ, הן בדיבור הן בכתב, וזה עיקר האיסור שאסרה התורה הקדושה והענין הוא מושחתת וקלוקל בעצם גם אילולי שאסרה תורה, ואדם שטבע בעצמו מדות מוכשרות וטובות להרגיש זולתו, לא היה מדבר בהם. אלא שגם בהם יש פרטים וגדרים כמו התר ד'אפי תלתא' או גדר דבר המפורסם לכל, וכנהנה על דרך זה שבהם אין איסור מעיקר הדין לפי דקדוק ההלכה, אבל עדיין אין שום ענין לדוש ולדון בדברים אלו, שאין בהם תועלת ממשית, אף שלא אסרתם התורה הקדושה מעיקר הדין, ומהסוג הזה היה נפוץ ופרוץ¹⁵ בזמן ה'חפץ חיים' אי ידיעה וההכרה בגודל החטא [מלבד הנסיון בפועל לבצע שקיים גם בדורינו] ועל זה נלחם בחרב וחנית לגדור הפרצה הגדולה בזמנו, והרעיש העולם, שירגיש כל יהודי כי בדיבור אחד בלי התבוננות [שבדרך כלל טבוע בו מדה מושחתת], עובר בכמה לאוין וכו', והא איסור תורה, כמו לאכול חזיר, וכו'.

ואין ספק שחפץ השם צלח בידו ומגלגלים זכות בזכאי, ועלתה בידו, כעת הכל יודעים עיקר האיסור והרבה מפרטיו, כשאחד נכשל ח"ו ומדבר בפני קבוצה דיבור אסור, וחבירו יאמר זהו לשון הרע, הכל יודעים מהו האיסור, ושאינו מדת חסידות, ואם

פשוט יצא מקנאה עצומה ביותר ביעקב ובמשפחה המוצלחת שלו. ואז הוא לא יכל להתאפק והוא שאל אותו "מי אלה לך?" כלו' איך עשית את זה? הרי אני כל החיים חשבתי שאני המוצלח ואתה המסכן, והעוה"ז וכל הנאותיו שלי בלבד הם, ולך יש רק עוה"ב וכאן בעוה"ז מגיע לך רק סבל וייסורים. אז איך יכול להיות שבסוף אתה עקפת אותי מכל הכיוונים, והצלחת לסדר לעצמך חיים טובים ומאושרים גם בקנה מידה של העוה"ז?

ומה יעקב עונה לו: "הילדים אשר חנן אלקים את עבדך!" כלו' אתה צודק, באמת לא מגיע לי ליהנות בעוה"ז, כי אני מיעד לעצמי את הנאות העוה"ב ששוות הרבה יותר מכל העוה"ז, ולא איכפת לי לחכות אליהם אפילו כמה עשרות או מאות שנים. אבל אם אתה שואל איך יצא לי משפחה כ"כ מוצלחת גם בקנ"מ של העוה"ז, אז תדע לך שזה הכל מתנה מהקב"ה. כי הקב"ה הוא זה שברא את כל העולם וגם העוה"ז על כל הנאותיו שיין לו, והוא קבע בתורתו כללים איך להשתמש בעוה"ז בצורה הכי טובה ששיין. ומי שמשמש בו בצורה הנכונה כמו שצריך יכול להפיק גם מהעוה"ז את ההנאות הכי גדולות והכי אמיתיות!

בעצם יעקב מלמד את עשיו במשפט הקצר הזה את כל יסודות היהדות והיחס הנכון שלנו להנאות העוה"ז. אנחנו לא פוסלים לגמרי את העוה"ז והנאותיו, אלא אנחנו משתמשים בהם רק ע"פ ההוראות שקיבלנו מהקב"ה. וממילא גם אם אנחנו מגיעים לידי ניסיון של הנאה כלשהי שקורצת לנו כאן ועכשיו, אנחנו לא כמו עשיו וממשיכי דרכו שמתאווים על כל "האדום האדום" שהם רואים, וחוטפים את כל מה שבהישג ידם, גם על חשבון הפסדים גדולים שהם יפסידו בהמשך. אלא אנחנו יודעים לחכות, ולשים לעצמנו גבולות, ולדחות סיפוקים, עד שנקבל מהקב"ה היתר להשתמש באותם הנאות בזמן ובמקום המותרים. ולכן בסופו של דבר אנחנו מצליחים ליהנות הכי הרבה לא רק בעוה"ב אלא גם הנאות העוה"ז האמיתיות שייכות רק לנו! כי גם בעוה"ז צריך לדעת איך להשתמש, וכמובן שמי שיודע הכי טוב את צורת השימוש בעוה"ז ובהנאותיו זה הקב"ה שברא את העולם ואת כל אשר בו. ומי ששומע בקול הקב"ה ומקבל את הוראותיו לשימוש הנכון בעוה"ז, מרוויח מכל הכיוונים. אבל מי שאין לו כח להתאפק וחוטף כל הנאה הנקרת בדרכו כמו עשיו וממשיכי דרכו, גם אם בהתחלה נראה לו שהוא הכי נהנה מ-"החיים הטובים", אבל בסוף הוא מגלה שהוא הפסיד את הכל, ויצא בלי שום טעם של הנאה, ונשאר קרח מכאן ומכאן.

וזה הלקח הכי חשוב שאנחנו חייבים ללמוד מפרשת וישלח בדורנו השטוף בהנאות וחומריות. אנחנו חייבים לדעת שהקב"ה לא מבקש מאיתנו להתנזר מכל החומריות הזאת ולא ליהנות ממנה כלום, אלא הוא בסה"כ רוצה את טובתנו האמיתית, שנוכל לא רק ליהנות, אלא גם לצאת בסוף עם טעם טוב ועם תחושת סיפוק, ולא לחטוף הכל מהר ומיד ובסוף גלגול שלא נשאר לנו שום הנאה אמיתית.

ולכן אנחנו חייבים לדעת מהי דרכו ומהותו של עשיו, כדי לדעת שכל מי שרודף ללא מעצורים אחרי כל הנאה שהוא מכיר בעוה"ז, ולא מוכן לדחות סיפוקים ולחכות ליהנות ממנה בזמן ובמקום הראוי, גם הוא ימצא את עצמו בסוף כמו עשיו. אמנם בהתחלה יהיה נראה לו שהוא נהנה עד השמיים ומשיג כל מה שהוא רוצה, אבל בסופו של דבר הוא יגלה שמכל הרדיפה אחרי הנאות העוה"ז הוא יצא בלי שום סיפוק והנאה אמיתית.

פעם שמעתי איזה דרשן טוב שהגדיר את ההבדלים בין יעקב לעשיו: "עשיו רצה לבנות לעצמו בית מאד מאד מהר, כי לא היה לו כח לחכות הרבה זמן עד שתיגמר הבנייה. וכיוון שבנייה טובה דורשת הרבה זמן והרבה מאמצים והשקעה, אז הוא

¹⁵ וה'חפץ חיים' בספרו 'זכור למרים' (פרק ב) כותב: הנה בחדש ה' יתברך הגעתי לגבורות, וכמעט כל ימי לא הסחתי דעתי מלהתבונן אודות חלק הדיבור בכללו שיש בזה כמה לאוין ועשין והוא כעין הפקר להרבה מההמונים וחושבים בדעתם כי זה רק מנהג טוב וישר להיזהר מזה, ובאתי לעזור רק לנבונים שבאומה שיש להם ידיעה בתורה ומכל מקום לא שווה בדעתם איסור זה לאיסור מרק נבילה וטריפה, שאם נדמן לו בשגגה מרק של נבילה וטריפה, נפעם לו לבו על זה כמה חדשים והוא שונא גמור לאיש המכשילו בזה על כמה שנים, מה שאין כן באיסור זה של לשה"ר [וכן כותב גם באגרות ומאמרים אגרת לה].

אלעזר' (טו, יג) בנידונו גבי רופא שחייב להודי על מגבלה של חולה, שלא יגרם סיכון לאחרים, הגם שהוא נגד דעתו של החולה, ומוסיף: והדברים מאד מאלפים ומחזקים שכל הכוונה תהא לא להזיק לו כי אם לטובת השני ולטובת הכלל להצילם ולשמרם דאזי מקיים עוד על ידי כן מצוה רבה שאין ערוך לה [וכן מביאו שם חלק טז סימן ד].

וה'חפץ חיים' עצמו מזהיר בספרו 'שמירת הלשון' (בהקדמה): וגם תועלת מידעית הדינים לאידך גיסא, כדי שלא יבא להחמיר על עצמו ולאסור במקום שמצוה לגנותו, כדי שלא יבא להטעות את הרבים בדעותיו הכוזבות (ובהקדמתו ל'חפץ חיים' מזרז לדעת ההלכות על ידי שמראה ערמת היצר הרע לפתות האדם **בחלק הראשון** כאילו אין בו לשון הרע או מצוה לדבר אודותיו, **והכל מרוע לב ומדות מושחתות**) עכ"ל.

והגר"ם שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות א תקנח) מזהיר וכותב: והיום הרבה נכשלים בזה, שבטוחים הם שבמניעתם לדבר הם מקפידים על איסור לשון הרע, אבל באמת עוברים באיסור ד"לא תעמוד על דם רעך" שהוא עוון חמור מאוד, וגם על מצות "ואהבת לרעך כמוך", שאם היו עושים להם כן ודאי היו מצטערים ומתערעמים מאד, והזהרתי על זה כמה פעמים, ולכן יש ליזהר **ללמוד היטב פרטי ההלכות** לידע פרטי האיסורים **ופרטי ההיתר שלפעמים יש חובה לספר** בתנאים מסוימים וכמו שפירש החפץ חיים זצלה"ה בספרו באר היטב. עכ"ל.

והצדיק רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל 'הסבא מקלם' בספרו 'חכמה ומוסר' (א סימן קפא) מאריך באיסור זה שיש ללכת בו בין הטיפות בין איסור גמור, לבין איסור גמור להמנע, ולשונו: למה לא חסרת התורה על גנאי של מרים, אלא **ודאי דלמען להועיל שרי**, ואחרי שהתורה כתבה חטאה **נמצאנו למדין שבמקום מועיל, מצוה לספר לשון הרע ומחויב לספר**, וכן שמעתי משם הגר"ח ז"ל מוואלאזין, "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט: טז), במקום שיש לספר לשון הרע, הנמנע מלספר עובר על לא תעמוד על דם רעך, הרי לפנינו באר היטב כמה קשה לכוון דעותיה על פי התורה, עון לשון הרע חמור מאד מאד, **ואם כן יעשה עצמו כאלם ולא ידבר כלל, והנה גם זה אשם יאשם במקום שיש לספר מצוה לספר ומחויב לספר**, וכן כתב שם בח"ב פא להוכיח מכמה מקומות שגינתה התורה, מוכח דבשביל פעולה טובה מותר ומצוה לספר לשון הרע. [ושוב כתב כן בקצרה בח"א ס"ס יא, מובא גם דבריו הארוכים שבחלק ב, במרפא לשון חלק ה דף סא, ובתשובות והנהגות א תתלט, ובתשובות והנהגות ח"ה שצח, מביא השקפה מקולקלת מחמירה של מנהל שלא מוכן לקבל לשון הרע על דברים מגונים של אחד המורים, ושם הוכיחו על פניו, שטעות חמורה היא]

וכבר האריכו שבעת שהתירה התורה איסור 'לשון הרע' בגונא דהוי מצוה לספר, לא הוי כדחווה, אלא דמעיקרא לא אסרה תורה כהאי גונא שהוא לתועלת.

וכמו שכתב הקדוש רבי אלחנן בונם וסרמן זצ"ל (קובץ הערות ר"ס ע) דכל האיסורין שבין אדם לחבירו אינן איסורין אלא דרך קילקול והשחתה שלא לצורך, וכן בלאו דלא תלך רכיל, מותר לספר לשון הרע על בעלי מחלוקת כדי להשקיט המריבה (חפץ חיים ח, ח), דכל האיסורין האלו הותרו לצורך תועלת, ולאו מדין דחיה קאתי עלה עכ"ל.

וכן מבואר בחינוך (קדושים מצוה רלו) שזהו גדר האיסור, כמו שראה לפרש ולפרט כן בגדר המצוה דכשהוא לתועלת, אינו בכלל האיסור, שזה לשונו: שנמנענו מן הרכילות, שנאמר 'לא תלך רכיל', והענין הוא שאם נשמע אדם מדבר רע בחבירו, שלא נלך אליו ונספר לו פלוני מדבר בך כן וכן, **אלא אם כן תהיה כונתנו לסילוק הנזקין ולהשבית ריב**, עכ"ל, ומביאו החפץ חיים בהלכות רכילות כלל ט סוף ס"ק א, ובהלכות לשון הרע כלל י ס"ק לד מוסיף דכל שכן שמיעת לשון הרע להשבית הריב מותר (ועוד מובא לשון החינוך בלא הזכרתו, בהלכות רכילות כלל א ס"ו, והלכות לשון הרע כלל ו ס"ק ו). הרי קמן בכל גונא דמספר או לסלק נזיקין או להשבית ריב, לא אסרתו התורה.

כל זה בעולם המעשה עדיין יתכן להכשל בזה כמו בכל עברה שמדיעה עד המעשה הדרך גדולה, וגם הרבה פרטים עדיין לא מבוררים כל צרכם כגון מיהו אפיקורס בזמנינו ואופי הדיבור אודותיו, ובגדר דבר המפורסם לכל, ועוד פרטים.

ולחלק זה עוזר לימוד הלכות בחמש דקות ליום בספר חפץ חיים לדעת מלמעלה כלומר מקופיא חלק האסור בדיבור.

אבל חלק שני, הוא חלק ההתר והמצוה שבדיבור, באופן שהתורה **רוצה** שתספר לשון הרע להציל העשוק לגנות פועלי און ורשעי ישראל שלא נלמד מדרכיהם, והוא חלק עם הרבה יותר אחריות ופחות ידוע כי צריך לימוד מעמיק בסוגיות הלכות הלשון, ולא נקנה דיו בלימוד מקופיא, בפרט שספר חפץ חיים בנוי משתי חלקים ששתיים צריכים ומוכרחים זה לזה [מקור חיים, ובאר מים חיים] ומסועף ומקושר גם כלל י עם כלל א ועם כלל ט בהלכות רכילות, כך שבלי הבט כלל ורחב בסקירת כל ההלכות יחדיו קשה להוציא התרים, לכן רבים מהצעירים הלומדים בספר יודעים בעיקר להחמיר, את החלק האסור, אבל נדיר בעיניהם למצוא חלק המצוה **והמחויב לדבר**, שגם הוא הכרחי להציל זולתו מעוון או מעושק והונאה [ומענין חלק זה היה חטאה של מרים, כי ודאי שהתכונה בדיבורה לשם שמים, אלא ששגתה עיין כלל ח ס"ק א ובהערה].

ויש כמה נפק"מ באיסור בין החלק הראשון לשני, וכגון בגונא שהוא ספק תועלת, ואין כונת המספר משנאה רק לשם שמים אבל ספק אם יצמח מזה תועלת קרובה, כתבו רבים להתר בזה וכדנראה מחפץ חיים כלל י ס"ד וסעיף יג וס"ק לג, שאין איסור לספר בספק תועלת, וכן משמע בהלכות רכילות כלל ט ס"ג (וע"ש ס"ק ט ובהערה), אבל בצירור הראשון וכגון בפלוגתא דאפי תלתא כותב להחמיר בזה דזה ספק איסור תורה, ולחומרא. ועיין היטב.

וגם בחלק השני כבר העירו שמצוי להכשל בו שמחמירים לא לספר באופן שחייב וצריך, ויצויין יותר מזה בזמנינו פעמים מתערבב החומר הגדול שבאיסור לשון הרע העיקרי [שהוא החלק הראשון שבא ממדות רעות] בחלק השני כביכול להחמיר גם כשהלשון הרע לתועלת ולהציל נזק וכדומה, הגם שגם החלק השני דורש **פרטים** שבודאי הוא לתועלת ואי אפשר באופן רגיל אחר בלי הסיפור להנצל מזה וכו', מכל מקום ההסתכלות על אופי סיפור כזה היא ודאי יותר חיובית, שנובעת ממדות טובות להציל הנעשק, רק שגם זה צריך להיות לפי גדרי התורה הקדושה, דקדוקה, ופרטיה.

והנה לפנינו אזהרה בזה מהגאון המפורסם רבי ישראל איסרלין זצ"ל מגדולי רבני המורים צדק דוילנא בספרו 'פתחי תשובה' (או"ח סימן קנו) כותב: וראיתי להזכיר פה על דבר אשר כל הספרי מוסר הרעישו את העולם על עון לשון הרע, ואנכי מרעיש העולם להיפוך עון גדול מזה וגם הוא מצוי יותר, והוא מניעת עצמו מלדבר במקום הנצרך להציל העשוק מיד עושקו, דרך משל במי שראה באחד שהוא אורב על חבירו בערמה על הדרך במדבר להרגו, או שראה מחתרת בלילה בביתו או בחנותו היתכן שימנע מלהודיע לחבירו שיזהר ממנו משום איסור לשון הרע, הלא עונו גדול מנשוא שעובר על לא תעמוד על דם רעך, וכן בענין ממון הוא בכלל השבת אבידה.

ועתה מה לי חותר במחתרת או שרואה משרתיו גונבים אותו בסתר או שותפו גנב דעתו בעסק או שחבירו מטעהו במקח וממכר או שלוח מעות והוא גברא דלא פרענא הוא, וכן בעניני שידוך והוא יודע שהוא איש רע ובליעל ורע להתחתן עמו, כולן בכלל השבת אבידת גופו וממונו.

ועתה איה לנו הגדר והגבול לומר עד פה תדבר ולא יותר, **והכלל בזה שהדבר מסור ללב אם כוונתו לרעת האחד הוא לשון הרע אבל אם כוונתו לטובת השני להצילו ולשמרו הוא מצוה רבה.**

ועתה כמה פעמים אנו רואים תקלת חברנו בהרשת הפרושה לרגליהם מאדם רע וכובשים פנינו באמרנו מה לנו להיכנס בדבר אשר אינו נוגע לנו, ובדברים כאלו וכיוצא בזה כבר אמרו חז"ל בדבר המסור ללב נאמר ויראת מאלקיך עכ"ל, ומביאו ה'ציץ

מקורו מדברי החינוך הנזכר דלסלק הנזיקין אין בו משום רכילות, ומרשב"ם ב"ב לט: ד"ה ומ"ד.

ועל פי דברי החינוך הנזכר פוסק החפץ חיים (רכילות ט א) אם אחד רואה שחבירו רוצה להשתתף באיזה דבר עם אחד, והוא משער שבדאי יסובב לו על ידי זה ענין רע, צריך להגיד לו כדי להצילו מן הענין הרע ההוא, עכ"ד והוסיף לזה פרטים הנצרכים לזה.

ועד כתב שם בסעיף ג: עוד ענין אחד שאין בו משום איסור רכילות, כגון אם שמע לאחד שאמר אם אפגע לפלוני במקום פלוני אכנו או אחרפנו ואגדפנו, או ששמע ממנו שרצונו להזיקו בענין ממון, ויודע שאינו מגזם אלא ודאי יעשה צריך לגלות דבר זה להשכנגדו אולי יוכל להזהר ממנו בכדי שלא יגיע לו ממנו ביוש או הזיק, עכ"ד וגם בזה צריך כמה פרטים הנזכרים שם.

עוד מוזכר שכל אפיקורס לא נצטוו מליזהר לדבר לשון הרע שאינו בכלל עמיתך [גם בו זה לא 'דחיה', וכדדיקין מלשונם בכלל ד ס"א בהערה]. ועיקר דין זה מביאו בכלל ח ס"ה ובכלל ד ס"ז וכן בציורים סעיף ו גבי חתן וכן סעיף יא וכן בס"ק יז גבי מלמד שנוקב בו אפקרסות, וכן בכלל ב יב דרשן שנתערב בדבריו אפקרסות.

ובכל אופנים הללו שמותר או מצוה לספר הגם שיהא קלון גדול גם למשפחתו לא משגחין בזה, דלא זהו איסור שאסרתו תורה, וכן הוא בשאר דיני התורה הקדושה ושוב מצאתי כן להגרש"ז אויערבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן ז) שכתב: פשוט הוא שיכולים ודאי לתבוע מאדם גדול וחשוב על גניבת ממון וכדומה וגם העדים חייבים ודאי להעיד על כך ואם ימנעו מלהעיד משום חששא דהלבנת פנים עוברים ודאי בלאו של אם לא יגיד וגו' אף על גב דאין לך הלבנת פנים גדולה מזו, **וגם גומרין דינו של בן טובים למיתה אף אם על ידי זה איכא זילותא טובא והלבנת פנים לכל המשפחה עכ"ד.**

וכן גבי תוכחה כתב הרמב"ם (דעות ו ח): בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחריפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל, עכ"ל ובודאי גם חבריו ומשפחתו מתבזים מזה ומה אשמו, אלא שזה גדר המצוה שאמרה תורה, ועיין שלהי סוכה נו: מענין מרים בת בילגה דקנסו חז"ל לכל משמרתה שנענשו בגללה. וגם בגונא דמצוה לספר לשון הרע לא חיישן לכבוד משפחה.

פל"ג פ"א. **וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש.** משמע שלא הועילה המנחה ששלך, כי למה המשיך עשו עם הארבע מאות איש, וכ"כ הספרונו. ובפועל עשיו התהפך רק בגלל ההכנעה וההשתחויות של יעקב דלהלן, וזה רמז שניצחוננו על עשו תלוי בהכנעה לפניו וכמו"ש הספרנו פ"ד. וצריך לדעת עם הכנעה זו כלולה בדורון או תפילה שהתכוון יעקב או שזה דבר רביעי שלא הוזכר.

פ"ב. **וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה וגו'.** לפי מה סידרם יעקב והכניסם לסכנה, מילא היו שתי המחנות זו כנגד זו, אבל

ובדומה לזה גם לשון רבינו יונה בשערי תשובה (מאמר רכא) שבו מונה שש אופנים שפעמים אין בהם גדר איסור לשון הרע, וזה לשונו: ודע כי בדברים שבין אדם לחבירו, כמו גזל, ועושה, ונזק, וצער, ובושת, ואונאת דברים, יכול¹⁶ לספר הדברים לבני אדם, גם היחיד אשר יראה יגיד, כדי **לעזור לאשר אשם לו, ולקנא לאמת.** והנה אמרה התורה שיעיד עד אחד בבית דין על תביעת ממון לחייב את הנתבע שבועה, אמנם יש עליו להוכיח את האיש תחלה, עכ"ד שם, והמשך דבריו במאמר רכא דכשלא שב מותר להודיע דרכיו מעלליו אשמת האיש ורוע מוסרו עכ"ד.

עוד ענין תועלת מצינו לרבינו יונה בעליות דרבינו יונה בבא בתרא לט. ותורף דבריו: מי שקובל על חבירו בפני בני אדם על חמס שעשה לו, או שמספר בנזקים שעושה לו חברו, כי אף על פי שאסור מן התורה לספר במעשים הראשונים שעושה חברו, אבל ודאי בדברים שבין אדם לחבירו שאין לו תקנה עד שיעשה השבון, או שירצה את חברו והוא אינו מרציהו, או בשאר עבירות שאוחז אותם ועושה אותם במזיד ועודנו מחזיק בהם, ולא במקרה, אבל הם מדרכיו ולמודו, מצוה לגנותו בפני כל אדם, כדי **שיתרחקו בני אדם מדרך רעה**, וכדי שישבו גם הוא מדרכו ויתקן מעשיו, עכ"ד, וזהו אופן נוסף אף שלא נוגע ישירות אליו רק שמצוה לגנות הרשעים, וזה כנראה גם כונתו במאמר רכא במה שכתב 'לקנא לאמת'. וכבר הביא החפץ חיים לדינא דבר זה בכלל י ס"ד, ומציין בס"ק טו חידושו של רבינו יונה שגם זה לתועלת יחשב.

וכן מצינו שכתב בשערי תשובה במאמר ריח: האיש אשר תדע ובחנת את דרכו כי אין פחד אלקים לגנוד עיניו ותמיד יתיצב על דרך לא טוב, מצוה לספר בגנותו ולגלות על חטאותיו ולהבאיש בעלי עבירות בעיני בני אדם, **ולמען תגעל נפש השומעים את המעשים הרעים¹⁸**, עכ"ד, ומדברים הללו למד ב'תשובות והנהגות' (ג תעח) שאף בתינוק שנשבה שאינו אשם שלא נתחנך בדרך התורה ואין להכותו או לקללו, מכל מקום מצוה לרחקו ולספר מעשיו הרעים כדי **שלא ללמוד ממעשיו.**

וגדר האיסור גם נשקף להדיא בדברי החפץ חיים בכלל ד ס"י שכתב: אם רואה אדם באחד מדה מגונה כגון גאווה או כעס או שהוא בטלן מתורה וכיוצא בזה, נכון לו לספר דבר זה לבנו או לתלמידיו ולהזהירם שלא יתחברו עמו כדי שלא ילמדו ממעשיו, כי העיקר מה שהזהירה התורה בלשון הרע אפילו על אמת, הוא **אם כונתו לבזות את חבירו ולשמוח לקלנו אבל אם כונתו לשמור את חבירו שלא ילמוד ממעשיו פשוט דמותו ומצוה נמי איכא**, רק שיכון לכבוד השי"ת ולא משנאה עכ"ל רק מזהיר לספר הטעם שמותר לספר שלא יטעה השומע, ומציין

פנינים וביאורים

הרב יצחק דרמר

הערות קצרות בפרשת וישלח

פל"ב פכ"ט. **כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל.** מדוע זה מתבטא בלשון 'חשיבות' ולא בלשון גבורה של ניצחון, מה קשר בין 'חשיבות' 'שרית' לניצחון. אכן יעקב לא 'נלחם' לא בלבן ולא בעשו וכל הצלתו בהכרח מכוח זכויותיו שזה ודאי מורה על חשיבות.

פל"ג. **על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה.** מדוע רק כאן עושים זכר לדבר ולא בשאר הצלות של יעקב והאבות.

¹⁶ מבואר שלא חייב, ונראה לבאר כי כאן רבינו יונה מדבר על האדם עצמו, שמותר לו לספר כדי להשיב גזלה שגזל ממנו, ומיד אחרי כן מדבר על שאר אנשים שיועדים לכן הוא בלשון הוראה של חיוב 'יגיד', וכן בח"ח כלל י ס"ק א הביא דברי רבינו יונה הללו, וכותב בלשון: אולם בגזל ועושה נזק אם לא יוכל להציל את ממון הנגזל והניזק אם לא שיפרסם הדברים לבני אדם, והם יסבבו שיוחזר הגזילה וההזיק לבעליהם, **בודאי צריך לעשות כן**, ולא שייך בזה כלל איסור לשה"ר ורכילות עכ"ל, ולא הרגיש בזה שרבינו יונה שזכר לעיל מזה כתב בלשון מותר, והוא מהטעם הנזכר דשם איירי לאדם בעצמו. ובחלקת בנימין הלך בדרך אחרת, מובא בח"ח מהדורת דרשו. ובה מתיישב גם בדקדוק לשון רבינו יונה עצמו במה שכתב בשערי תשובה מאמר רכא שם מבאר דינא דאפי' תלתא לשיטתיה, בלשון **מותר** לספר בגנות החוטא (מובא בכלל ב ס"ק ג ד"ה הרי), דשם קאמר הרי הקדמנו, וכונתו למאמר רכא דקאי אהדם עצמו אשר עשקו ממנו, ולא שייך להגיד כלפי שמצוה עליו לספר, אבל בעליותיו של רבינו יונה לבבא בתרא לט. (מובא בח"ח כלל י ס"ק כט) הוא בלשון מצוה. דשם קאי על אחרים שראו שגזלו ממנו מצוה לספר להצילו. וכן בשערי תשובה מאמר ריח (מובא בכלל ד ס"ק לג) הלשון מצוה.

¹⁷ ולשון זו שכאשר עוזר לאשר אשם לו אין בה לשון הרע, מביא החפץ חיים במקמות רבים מהם בכלל א ס"ז וס"ק יב יט כח, וכלל יוד ס"ק א וס"ק ז יא יד טו כז כ ל לא. ¹⁸ מובא בכלל ד ס"ז וכמו שמדגישו בס"ק לב דהעיקר שיכון לשם שמים להשניאו שלא ילמדו ממעשיו, ואולי גם הוא ישוב על ידי זה, ולא יכון לשנאה או להנות מהפגם. עוד מוזכרים דברי הר"י גם בכלל ד ס"ק ל. וכן כלל י ס"ט וס"ק טו. ויש לעיין שבכלל י ס"ק ד מציין במקור לעליות, ולא למאמר ריח.

ושידול בדברים. ואין מובן למה שיעקב ובניו ישתכנעו מהצעת עסקה זו בזמן שטימאו את אחותם ואפי' לא התנצלו ע"כ, וכמו שבאמת ענו להם בפסוק י"ג.

פ"ה פ"א. **ועשה שם מזבח לא-ל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך.** צ"ב הלא יעקב בנה מעצמו מזבח בהינצלו מעשיו כמבואר בסוף פרק ל"ג, ומדוע ציווהו ה'. וגם שכמדו' לא מצאנו דרישה כזו מה' שיבנו לו מזבח, אלא הכל בא מיוזמת הבונים.

פ"ב. **הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו וגו'.** יעקב מעצמו דרש התנזרות מע"ז בשביל העליה לבית אל (ועיין רמב"ן). וצ"ב וכי רק בגלל המזבח הוצרך להזהיר את משפחתו על ריחוק מע"ז. ומשמע עוד שטהרתם היתה באופן הידוע לנו היינו ע"י מקווה, עיין במפרשים.

פכ"ב. **וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו.** בגלל שלקח ראובן את מיטתו של יעקב נקרא ששכב. למרות שבסיפור עם הדודאים למדנו שיעקב היה מחליט לאיזה אוהל להכנס, כי לאה אמרה לו 'אלי תבוא'.

ויש להוסיף עוד בזה דהנה הא דלקחו כוס של ברכה, ופירש הנפש החיים בשער ב' דעניין הברכה הוא להוסיף ולהשפיע ברכה בכל העולמות, וא"כ אחרי שירדה התורה ונשתלשה לעולם המעשה, לא בשמים היא, וא"כ טען יעקב אבינו שכיון שנשא ב' אחיות, א"כ שייך פחות להשפיע ברכה בעולם המעשה.

יוסף פינסקי

במדור לעיונא בגליון קודם הובא מעשה: אשר קנו מסופר ומסוכניו אלפי מזוזות שכתב 'שלא כסדרן' והן פסולות, ודן בענין 'לשון הרע לתועלת עם היזק גדול מאוד':

א. אי מותר לפרסם שם הסופר, להודיע לאלפים שמזוזתם פסולה, ובכך יגרם לסופר נזק לעסוק בעבודתו גם בפיקוח צמוד, ואי אפשר בלי לפרסם בגלוי להכל שם הסופר כדי שיוודע להכל שמזוזתם פסולה 'והנזק שיגרם לו מכך גדול ביותר מאשר מגיע לו על פי דין', אם כן לא יהא התר לספר או דלמא בגונא שהתועלת דורשת, גם ביזיק יותר מהדין שמא מותר לספר.

ב. יהא פגם לסביבתו ומשפחתו מחמת תקלתו, והגם שפשע שלא למד עדיין לא מתיר להזיק לו ולמשפחתו עכ"ד.

יש להעיר גבי הנידון הראשון: השאלה לא מובררת הרי על הסופר עצמו חיובא רמיא להודיע להכל ולאפרושי מאיסורא, ואי לא עבד הכי ודאי אנו עבדינן הכי, דלא גרוע מכל תועלת שאין אפשרות בדרך אחרת לבצע, שאין מנוס מלהתריע עליה, ולא מובן סברת השואל 'שהנזק יותר מאשר מגיע לו על פי דין', דאין כלל כזה, רק הכלל המבואר הוא כל זה דבר **שבבית דין** לא היה מחוייב בו, כאן ודאי בית דין יורו לו שחייב להודיע להכל לאפרושי מאיסורא.

וכל זה כסברת השואל שאין שום אפשרות אחרת, אבל בדרך כלל כמעט תמיד אפשר להתפס בעילה מסוימת למזער הנזק וכגון שהטעו הסופר וכל מזוזות שיצאו מידו **הקלף** [שמכרו לו רימו אותן] שבהם היה פסול או שום טעם אחר שאין המכשול בגוף מעשי ידיו של הסופר וטעותו אלא רמיה מבחוץ. ופשוט דמותר לשקר מפני ענין זה כשאין אפשרות אחרת.

וגבי נידון השני, פגם דמשפחתו, הוא נידון שלא מצינו לו זכר בכל החפץ חיים וספרי זמנינו בכל ענין של לשון הרע, משום דפשוט שלא מתחשבים בזה, וכמו שנתבאר במאמרי בגליון זה. ראובן יוסף שרלין

משמע שהיו אחת אחרי השניה בשורה, וא"כ המחנה הנשאר לפליטה הוא האחרון, וכי בגלל שהם שפחות הותר דמם.

פ"ב ואילך. **ויאמר נסעה ונלכה וגו'.** מה למדנו מוויכוח זה אם ילכו יחד או לא. וברמב"ן מבואר שעשו רצה לכבד את יעקב בשובו אל אביו, וכנראה רצה להרגיע את יצחק שאין בליבו יותר על יעקב.

פ"ג. **אדני יודע כי הילדים רכים וגו' ודפקום יום אחד ומתו.** זה עתה קיבל עשו מנחה של בע"ח מיעקב ומדוע הוא אינו נצרך ללכת לאיטו. ואולי ליעקב היה יותר הרבה שמצדיק אמירה זו.

פ"ד פ"ג. **ותדבק נפשו בדינה בת יעקב.** שכם הגיע לשיא החיבור ששייך כמו"ש 'ודבק באשתו', ומבואר שכמו שאפשר להידבק בהיתר כדרך כל הארץ, כמו"כ שייך להגיע לזה בדרך נבלה.

פ"ט ופ"י. **והתחתנו אותנו וגו' שבו וסחרו.** משמע שבלי האישור של חמור לא היו יכולים להתערב בעיר שכם בנישואין ובמסחר, וצ"ב. (שו"ר רמב"ן בפסוק כ"א). או שיש כאן רק פיוס

הנה העלה הרב אורי שרגל שליט"א במאמרו בהא דקיימו האבות את התורה קודם שנתנה, וביאר הנפש החיים בזה דיעקב נשא ב' אחיות משום שהשיג שע"י זה יבנה בית ישראל, והקשה הרב שרגל ב' קושיות א' אמאי סיבב הקב"ה שישא ב' אחיות, וב' אמאי עשה זאת יעקב אבינו אחר שהיה איסור, וביאר בזה הרב דקיימו האבות הקדושים את התורה כהמלצה ולא כחובה, ואם לא היו מקיימים את התורה, לא היה נגרם חורבן לעולמות, ומה שאמרו בגמרא פסחים דלא רצה יעקב לברך משום שנשא ב' אחיות, במתן תורה נתחדש שדבר זה הוא פגם ונהיה בכך פגם ליעקב.

וגוף הקושיא אמאי עבר יעקב על איסורי תורה, הא גופא בא הנפש החיים להעמיד, שמצד השגתו בתיקון הדבר הוכרח יעקב אבינו לעבור על אחת ממצוות התורה.

ובמה דכתב דקיימו את התורה כהמלצה בעלמא, הנה כתב הנפש החיים שער א' פרק כא' וז"ל וזו היתה כל ענין עבודתם של האבות, וכל הצדיקים הראשונים, שקיימו את התורה קודם נתינתה כמו שדרשו רז"ל וכו', לא שהיו מצויים ועושים כך מצד הדין, דאם כן לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם, אף שהשיגו **שלפי ענין שורש נשמתם ההכרח** להם לעבור ולשנות מקצת מאחת מכל מצות ה', ולא היה יעקב נושא ב' אחיות, ולא היה עמרם נושא דודתו ח"ו. רק מצד השגתם בטהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכוחות העליונים והתחתונים, **והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום.**

ובהמשך הפרק כתב וז"ל לכן שהשיג יעקב אבינו ע"ה שלפי שורש נשמתו יגרום תיקונים גדולים בכוחות ועלמות העליונים אם ישא השתי אחיות אלו רחל ולאה, והמה יבנו שתיהן בית ישראל, יגע כמה גיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו עכ"ל.

ודבריו ברורים שלא קיימו את התורה כהמלצה בעלמא, אלא השיגו האבות שאם לא יקיימו את מצוות התורה יהיה חורבן והריסה בעולמות, ויעקב אבינו השיג שהכרח הוא לפי שורש נשמתו לעבור על האיסור ולישא ב' אחיות, שבכך יגרום תיקונים גדולים בעולמות העליונים, ובזה יבנה בית ישראל.

ומה דהעלה הרב מסוגיא דפסחים דמבואר דלא לקח יעקב כוס של ברכה משום שנשא ב' אחיות. הנראה בזה דהנה אף דיעקב לא חטא בזה שנשא ב' אחיות, אכתי איכא פגם בזה דלא קיים מצוות התורה בזה, ודומיא דאברהם דאיכא פגם בזה דיצא מזרעו ישמעאל, ולא משום צד חטא שבו.

חד בדור - כבוד מהו?

יש חילוק מהותי בין פשוטי העם למהלך בו גדלו גדולי ישראל.

פשוטי העם שואפים להיות 'כמו כולם', ואילו גדולי ישראל חיים את החיים שלהם, בינם לבין קונם, וזה הוא כבודם. אצלם ברור כשמש בצהריים מה שמובא בהלכה (שו"ע או"ח סימן א) 'אל יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"י וכן מה שאמרו חז"ל מוטב לו לאדם להקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום'. ולא שהם לא רצו כבוד, אלא שידעו מהו הכבוד האמתי (ראה 'אמונה וביטחון' פרק ד, יד).

אהנייה ליה שוטיה

הגמרא (כתובות יז.) מביאה על רב שמואל ב"ר יצחק שהיה מרקד לפני הכלה בשלוש בדי הדס, שהיה זורקם בזה אחר זה וחוזר ותופסם. אמר לו רב זירא לר' שמואל, 'קא מכסיף לן סבא', רבי! אתה גורם לנו בושות (זה יגרום זלזול בכבוד ת"ח...). אמנם רב שמואל ב"ר יצחק המשיך בשלו...

כשנפטר רב שמואל ב"ר יצחק היה עמוד של אש שהפסיק בינו לבין כולם כעין מחיצה. וזה סימן על גדלותם, שהוא מיוחד ונבדל מכל בני דורו. וקבלה הוא בדינו, שכבוד כזה לא נעשה לכל אחד אלא לאחד בדור או לשניים בדור. כשראה זירא כך, חזר בו והודה.

ושם בגמ' יש שלושה נוסחאות בדברי ר' זירא שהודה ואמר:
א. אהנייה ליה שוטיה לסבא (אותו ענף הדס היה רוקד בו)

ב. אהנייה ליה 'שטותיה' לסבא (שהיה מתנהג כשוטה ב'מילתא דשטותא').

ג. אהנייה ליה 'שיטתיה' לסבא (שנהג כן באופן שיטתי, שככה היה דרכו תמיד).

אהני ליה שיטתיה

ראה דברי המהר"ל (בנתיב גמ"ח) שמבאר את שלושה הגדרות. שעשה את המצוה בשלימות לשמחם בהדס, עשה כן בשיטה קבועה ולא באקראי.

המעלה שהיה נוהג כן באופן קבוע ולא באקראי, זה מראה על דביקותו במצוה.

אותה הנהגה, שהיתה נראית כ'שטות' בעיני אדם, שעשה עם ההדס ('שוטיה') על ידי שהיה זורקם ותופסם דרך שמחה לפני החתן וכלה, נעשה באופן 'שיטתי'. לא היה באקראי, באופן של 'חד פעמי' לפי המזדמן (כש'בא לידו'...) אלא שזה היה אצלו דבר קבוע בדעתו ו'שיטה' שכן צריכים לנהוג על פי האמת.

ובדרך כלל, אנשים שמפחדים מדעת הקהל, אחרי קצת ביקורת, כבר חושבים אחרת ונכנעים לדעת הקהל. ואילו היה ברור לו שכן צריכים להתנהג באמת, הוא מחזיק מעמד ונשאר בשיטתו. לפעמים אדם עומד על השיטה שלו מחמת גאווה ח"ו, אבל שלפעמים זה דוקא ענין של ענוה. שהוא כל כולו בטל לרצון ה' ואינו מעונין לרצות אנשים בשביל כבוד מהם.¹⁹

אהני ליה שטותיה

ממשיך המהר"ל (שם נתיב גמ"ח) וכן שהיה שהיה כופה יצרו לעשות המצוה אף שהיה נראה כשוטה על המצוה, ע"ש. ור' יונתן דייד שליט"א הסביר, שאם היה מוכן לבזות את עצמו בשביל מצוה ה', בזה מראה על עצמו כמה שהוא מחובר לכבוד אמיתי עד שהוא מוכן לוותר על כבוד בני אדם שהוא כדבר קטן ובזוי לפניו ביחס לכבוד ה' שחופף על מקיים מצוה, ומוכן להשפיל עצמו ולהקל גופו בשביל לקיים רצונו ית'.

ויש להוסיף שאולי לכן לא התחשב רב שמואל בביקורת של ר' זירא, שלא עמד על גדולתו וכבוד קדושתו (ואולי הביקורת של ר' זירא היתה כאותו סוג ביקורת של אביחיל בת שאול מול דוד המלך, כשבא ארון ה' אל עיר דוד, 'ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה' ותיבז לו בלבה' (שמואל ב פרק ו, טז).

וכן נוהגים כלל ישראל בשמחת חתן וכלה. צא וראה איך אנשי מעשה עושים בחתונה כל מיני מילי בדיחותא וכן מילי דשטותא²⁰. זה הדרך שפותחת את הלב הסתום ומשחררת את האדם ממסגר נפשו. על ידי זריקת ההדס הנ"ל למעלה, בזה הוא גורם לפתיחת הלב של החתן וכלה ולכל הנוכחים לשמוח ולזרוק את דאגת מחר למעלה, וכן לזרוק את דאגת ה'מה יאמרו' ושאר דאגות המכבידות עליהם המונעות אותם להיות שותפים בשמחה.

צא וראה, מנהג ישראל ללכת בדרך האי סבא קדישא ר' יהודה בר אילעי, וכאותו זקן רב שמואל ב"ר יצחק, שלא התייחס לביקורת של אלה שלא מבינים את גודל הענין של שמחת חתן וכלה, עד כדי להשפיל את עצמם קצת²¹ ולהקל גופם לצורך המצוה.²²

ולכן, אשריכם ישראל המתאמצים לשמח חתן וכלה במילי דבדיחותא באופן ד'אהני ליה שיטתיה' ו'אהני ליה שטותיה' לשם יחוד קודב"ה ושכינתיה'.

יותר יעקב לבדו

אשרי מי שאצלו ברור 'הכתר והכבוד לחי עולמים', כבוד בני אדם אינו נחשב כלום כשאינו מחובר לכבוד ה' וכבודו של ישראל. ואם כבוד מבני אדם בא למנוע אותו מעשיית מצוה, מפני הרגשת תלות בדעתם והפחד של 'מה יאמרו ומה יגידו' עליו נאמר 'הוי עז כנמר'. מה נאה ומה נאה שירד עמוד אש להפריד בינו לבין העם, לגלות כמה הוא היה 'לבדו'. הוא מיוחד ונפרד. הוא לא חי את החיים להיות 'כמו כולם' אלא חי את חייו בינו לבין קונו (ראה חובות הלבבות שער חשבון הנפש פרק ג חשבון שלושים). ונתעלה אדם הזה מעלה מעלה כסוד צלם אלוקים על דרך המדרש, מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב) ונשגב ה' לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו.

¹⁹ ואולי זה קשור למה שכתוב בגמרא 'כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו' (ברכות ו:). גם אברהם אבינו קיבל ביקורת, אבל הוא לא נמנע להמשיך בדרכו מחמת ענותנותו, שלא היה חי בשביל לקבל כבוד מברואים כלל וכלל. ולכן הוא החזיק מעמד.

²⁰ שמעתי ממנו ר' יונתן דייד שליט"א בעידן דחדוותא ב'שושן פורים', שיש נוסח בחז"ל (כמדומה בשם הירושלמי) שרבא היה אומר לתלמידים 'מילתא דשטותא' ויש בזה ענין גבוה מעל גבוה, לגלות לתלמידים כמה שדעת בני אדם הם ברמה של 'שטות' ביחס לדעת ה'. (ראה זהר תוריע דף מז: וז"ל: רב הקנונא סבא, קשה'י לומדים ממנו החברים סודות החכמה, הנה מסדר לפניהם פרק של דברי נשיות, כדי שתבא תועלת לחכמה בשבילם...)

²¹ וכן ראה בפלא יועץ, שיש ענין לבזות את עצמו 'קצת' כדי לשמח חתן וכלה. כמובן, המילה 'קצת' נכתב בכוונה, ודי למבין.

²² ראה דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב, וז"ל: השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן עבודה גדולה היא... וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה... וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל 'ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני', ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר 'והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני השם' עכ"ל.

ניח"ל לאיניש בגלגל רכב?

בשבועות האחרונים אנו עדים לפקקי תנועה ארוכים מאד בכבישי הארץ בשעות המאוחרות של יום שישי ומשום כך היוצאים מאוחר קרוב לשבת יש חשש גדול שחלילה לא יצליחו להגיע למחוז חפצם אלא יתקעו על אם הדרך.

חשש זה התממש אצל משפחת גליכא (שם בדוי לסיפור בדוי) אשר יצאו מביתם זמן לא רב לפני כניסת השבת, אך איתרע מילתא ובתוך כביש סואן התפנציר הגלגל ויותר לא יכלו לנסוע איתו למחוז חפצם.

בהשגחה פרטית מיוחדת ראו כי בעוד מטרים ספורים חונה לה מכונית מוכרת של אחד משכניהם שנסע בה ומשום מה חונה היא בצד, ובהתבוננות נוספת הבינו כי גם להם היה פנציר ולכן השאירו את הרכב והגיעו למחוז חפצם בדרך אחרת.

ואז עלה ברעיונם רעיון מקורי, הלא המכונית של השכנים מפונצרת בשני גלגלים ואין סיכוי שיוכלו לנסוע בצורה זו, ואם יבואו להחליף גלגל הרי שיצטרכו להחליף מס' גלגלים ולא יעזרו להם הגלגל הרזרבי שיש ברכב, מאידך להם מספיק להם גלגל אחד שיביא אותם למחוז חפצם, ואם כך טוב יהא שיבקשו מהשכנים את הגלגל בהשאלה או בקניה וכך יוכלו לבא למחוז חפצם לפני השקיעה.

למזלם כשהתקשרו אל השכנים בעלי הרכב, נענו ב'השיחה עוברת לתא הקולי' בכל הטלפונים שלהם, ומתוך כך נזכרו בקבלה שקיבלו השכנים לפני שנה וחצי לאחר הנס הגדול שארע עימם שהינם מכבים את הטלפונים שלוש שעות לפני שבת, וכמובן שכבר אינם עושים מלאכות בשעות הללו, ומשכך הבינו שאין להם כל סיבה לנסות להתקשר אליהם שכבר מוכנים הם לשבת ואינם עונים לטלפונים.

או אז החלו לפתח למדנות מיוחדת, והחלו לדון, הרי אם נתקע כאן הרי שאנו יכולים להכשל בחילול שבת חלילה, ולהשאר ודאי שאינם יכולים כיון שזה פיקוח נפש לילדים, א"כ הרי לצאת מהמקום בו הם נמצאים זה מצוה!! ואם זה מצוה הרי ודאי שניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה ולתת להם את הגלגל כדי שיוכלו לקיים את המצוה ולהגיע לשבת בצורה ראויה.

ואכן ענין זה שניח"ל לאיניש למיעבד מצוה בממוניה נתבאר בשו"ע הלכות ציצית (סי"ד ס"ד, ועי"ע והובא עוד ענין זה בכ"מ במשנ"ב), ושם מבואר שיש חילוק בין ציצית ותפילין לבין ספרים ששם יש חשש שמא יתקלקלו, וכן שאסור להוציא מבתו או מבית הכנסת. ויש לדון בנד"ד אם גם בזה נימא שהוא מצוה ויהיה מותר לקחת את הגלגל מהרכב השני בשביל להשתמש בו לצורך מצוה, דמחד יש לומר שאם התיירו לקחת הטלית והתפילין הלא ודאי יתירו גם הגלגל, ואף שיש לחלק ולומר שכאן הוא לוקח אותו ממקומו, יש לחלק ולומר שכאן השימוש שלו הוא שלא במקומו, כמו שמסתבר שגם את הטלית ותפילין יהיה מותר לקחת בכל היכל בית הכנסת ואינו צריך להיות ממש ממש במקומו.

מאידך יש לומר א' שכאן לא נחשב מצוה אלא רק הכשר והכ"ת לעשות את המצוה והמחוייב, ואין הרגילות להתייחס לזה כמצוה, וגם אם נימא שזה נחשב מצוה, יתכן שלא נתיר לו כשהולך למקום אחר, ואף אם ישים פתק ויסמן את הטלפון שלו כנהוג במקום שעושה תאונה ולא יודע מי הבעלים עדיין יתכן שהפתק יפול או שלא ישים לב וממילא ינזק ע"י עשית מצוה זו ומי ימא לן שיסכים לכך.

וצריך עיון למעשה.

מודעה רבה לאורייתא

בעזה"ש"ת לקראת ימי החנוכה יצא לאור גליון נושא בהלכה באגדה ובפילפול

בענייני ימי החנוכה

בשבוע הבעל"ט פרשת וישב

ציבור הלומדים נקראים ליטול חלק ולשלוח מפרי עמלם להגדיל תורה ולהאדירה

מפה בשביל להגיע אל הגוי - אנואר

החץ השמאלי - מיקום הכניסה לאתר בניה
החץ העליון - לדפוק שם לגוי על הקיר משמאל לירידה לחניון
החתך קרקעי או לקרא לו משם

מידע הלכתי חיוני

נסיעות פיקוד"נ ע"י גוי: (בכל שעה) [מעודכן ניסן תשפ"ה]

(יש מהם שלא נוסעים לב"ב)

(1) מוקד רפואי (פ-צ-ע) 0723809070 שלוחה 7 ואח"כ 1, [מעביר לחברת מוניות עם מוקדנים ונהגים נכרים].

(2) [24 שעות] 0505307669

(3) (רק עד 22.00 בלילה) 0505526512

מיקום גוי של שבת למלאכות אשר הותרו ע"י גוי (בשאלת רב)

(1) **נזר** - בביהכ"ס 'המרכז' הרב אלישיב 5, בלילה 17:00 - 00:00, ובבוקר 10:30 עד 13:30
תשלום סך 50 ₪ לקריאה. הטל' של הגוי: 0549418431 (לתשומת לב בפרסומים הקודמים היה טעות במספר)
הגוי יבא לאסוף את הכסף במקום בו הוא נקרא, יש לשלם לו כראוי לו כדי שיהיה רגיל לבא...

(2) **גיואל - גוי חדש!** הגוי עובד כעוזר לאדם סיעודי, ברח' יעקב אבינו 6 (כניסה מול שבט"י 8) קומה 2
דירה 8 עד 12 בלילה ובבוקר לא לפני 8, יש שבתות בהם הגוי לוקח חופש, והוא לא יהיה. **התשלום 60 ₪ לקריאה** - לגוי זה בלבד
יש להביא את התשלום מיד במוצ"ש טלפון לתיאום אם צריך רועי - 0545595714, (באם אין מענה 0532777396)

(3) **אנואר** נמצא כל היום במבנה המסחרי הנמצא בשבט"י ישראל פינת שבט יששכר. טלפון 0526408415.
נכנסים לאתר מכיון שבט יששכר בשער של הולכי הרגל [השער הצר שממול לבנין המגורים הבא בש. יששכר], החדר שלו נמצא בכניסה למבנה המסחרי **משמאל לירידה לחניון התת קרקעי** יש לדפוק על הקיר (בגובה בערך 2 מטר, יש שם חלון אורזור של החדר והוא אמור לשמוע את הדפיקות/קריאות) [חדר אחר ממה שהיה קודם].

(4) **חמים** - נמצא באתר בניה הממוקם בסוף שבט"י ישראל מאחורי בנין 46.
(5) רופאי קופה"ח המעמידות מוקד שבת. ניתן לנסות ולא תמיד מסכימים [לפי העדכונים מאלו שבקשו מהם: כללית לא מסכים, מאוחדת רוצה 100 שח ורק אחרי העבודה].

לתשומת לב - מי שלא משלם במוצ"ש הוא חב לאחרני!!

קיום לדמותם של הפוחזים

יש במדרש עובדה לא ידועה, עובדה ששופכת אור חדש על בחירת ארץ ישראל לעם ישראל.

וכך כתוב במדרש: 'וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט: אמר רבי לוי, בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר, הלוואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור, אמר הלוואי יהא חלקי בארץ הזאת. אמר לו הקב"ה, לזרעך אתן את הארץ. (ב"ר לט ח).

מתגלה כאן במדרש שלפני שנתנה הארץ לישראל עמדה על הפרק אפשרות לקבלת ארץ אחרת, ואברהם אבינו היה זה ששלל את האפשרות ההיא. וחז"ל גם מלמדים אותנו מדוע בעיני אברהם לא ייתכן לקבל נחלה אחרת, והנימוק היה ברור, אברהם לא הסכים שבניו יילכו בדרכם של תושבי הארצות ההם, שהיו אוכלים שותים ופוחזים, הוא בחר 'בארץ ישראל' מפני שהדיורים בה דורשים עבודה תמידית בשדה, באופן שלא מאפשר חיים בסגנון של 'אוכלים שותים ופוחזים' ושיקול זה היה בעיניו שיקול מכריע לבחור דווקא בארץ ישראל.

והדבר תמוה, מה כל כך גרוע בהנהגה זו של 'אוכלים שותים ופוחזים', הרי בסך הכל הם פשוט נהנו מחיים נעימים וקלילים, ומה הפגם שאברהם ראה בזה, איסור ביטול תורה עדיין לא היה שייך ומדוע שלא לבחור בארץ כזו ארץ שמאפשרת חיים רגועים בלי עבודה מאומצת.

חז"ל מתארים את חייהם של יושבי ארם נהריים וארם נחור במילים 'אוכלים ושותים ופוחזים', וצריך להבין מה עניינם של 'פוחזים' ובזה נקבל את המבט הנכון על הסוגיה הזו. רש"י בספר שופטים (ט ד) פירש את המונח הזה: בזה"ל, פוחזים: 'בהולים במעשיהם לעשות בלא תבונה'.

וכעת נבין מה שהיה שם. אברהם אבינו הלך באותם ארצות וראה את חיי התושבים חיי 'פוחזים', חייהם היו בלי מחשבה ותכנון ובלי סדר, אכילה שתיה ופעילות ספונטנית בלבד, בהולים במעשיהם לעשות כל הבא ליד, בלי מחשבה ובלי תבונה. מיד אמר: 'הלוואי לא יהא חלקי עמהם', חיים שכאלו בלי תבונה הם איבוד צלם אנוש, ובלתי אפשרי להעמיד כזוה מקום את עם ישראל. כאשר הגיע לארץ וראה שהיא ארץ שמחייבת התנהלות מחושבת ומושכלת, עונות השנה וצרכי השדה מחייבים אורח חיים מושכל ומחושב, אמר: הלוואי יהא חלקי בארץ הזו, זו ארץ שמתאימה למי שנקרא אדם, ואז אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת.

מעתה נבין היטב מה שאירע בשעת ניסיון העקידה. שלושה ימים הלך אברהם עם יצחק, והתמיהה מתעוררת מדוע הוצרך להשהות את אברהם זמן רב כל כך, וביאר הרמב"ן (כב ב): 'כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, הייתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה וכך אמרו בבראשית רבה (נה ו) רבי עקיבא אומר נסה אותו בוודאי שלא יהיו אומרים הממו וערבבו ולא היה יודע מה לעשות'.

אחרי שלמדנו שאברהם אבינו היה ראש המבקשים את התבונה ואת יישוב הדעת, לא נתפלא שגם בניסיון העקידה נדרש לעמוד בו בדרך זו. העקידה הייתה צריכה להיעשות באותה יישוב הדעת ורק כך עמידתו בניסיון תהיה עמידה שלמה.

גם יעקב אבינו צעד בעקבותיו, כאשר חזר יעקב מבית לבן נאמר לו: ויאמר אלוקים אל יעקב, קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח וגו'. (לה א). ולא התבאר מה הכוונה במה שנאמר 'ושב שם', ומפרש הספורנו, ושב שם. לכוון דעתך קודם שתבנה המזבח כעניין אמרם ז"ל חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו את לבם למקום. כלומר, לא יתכן לעשות מצוה ולהקריב קרבן מתוך מרוצת החיים, מוכרחים לעצור לרגע, להתבונן ולהבין מה נכון לעשות, ורק כך לעשות את המעשים.

ועל זה אמר יעקב לראובן בפרשת ויחי (מט ד), פחז כמים אל תותר, ופירש"י, הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם. לך, אל תותר, והפסיד בזה כתר כהונה וכתר מלכות. כי אליבא דתורה עיקר צורת אדם תלויה ביישוב הדעת ובמנוחת הנפש, ואם ראובן לפי דרגתו נתבע על מידה מסוימת של 'פחז', די בכך לאבד את הכל.

בספר חרדים (ט מב) מביא מדרש נפלא שאינו נמצא במדרשים שלנו, המדרש מבאר טעם מדוע נח מצא חן בעיני ה', מפני שהיה מנהגו במנוחה, שנקרא נוח על שם מנוחת הנפש שלו. וכלשון החרדים: 'על ידי שהיה לבו תמיד נח ומיושב מצא חן בעיני ה', וכו', וכתוב בתריה אלה תולדות נח וכו' שלש פעמים נח, שמתוך שלבו נח ומיושב מאד, יהיה נח בדבורו נח בהילוכו נח במעשיו'.

נח התייחד מכל העולם בכך שהיה 'ליבו נח ומיושב מאד', נח ניהל את חייו מתוך יישוב הדעת ובאופן מושכל, ודווקא בזכות זה מצא חן בעיני ה'. אין כאן השגות גבוהות או מעשי חסידות אבל יש כאן צלם אנוש מתוקן ומושלם. משהו שמוביל את חייו ולא נותן לחייו להוביל אותו. וכך היו חייו במנוחה מכל הבחינות, בדיבור ובהילוך ובמעשה.

וזה תפקידו של כל אדם, שכן כתוב באיוב (יא יא) 'עיר פרא אדם יוולד', והכוונה בזה שהאדם בטבעו נולד כשהוא כמו עיר פרא, אין לחייו שום ניהול ושום סדר, כל מעשיו נולדים מכוחות ודחפים רגועים. ותפקידו לעשות עצמו אדם, וכלשון הגר"א שם 'ותכליתו הוא להיוולד אדם, כמאמר קהלת סוף דבר כו' ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם'. עיקר תואר נח היה רק למי שחייו מנוהלים לפי החכמה.

וכמה נפלא להביא את דבריו של השל"ה הקדוש (שער האותיות אות מ"ם - מתון).

דוד המלך עליו השלום אמר, חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. כך אמר דוד, כל דרך שהייתי חפץ לילך בה, וכל דבר שהייתי רוצה לעשות, הייתי מחשב בו בטרם שאעשהו אם היא טובה וישרה בעיני המקום ובעיני הבריות. הייתי עושה והולך בה, ואם נראית בעיני דרך לא סלולה, הייתי מניחה והולך, לפי שכל דבר יש לו שני דרכים. ומכאן זה ואשיבה רגלי אל עדותיך לעולם. על כן ידבק האדם במדה זו ויעשנה טבע אצלו, שלא יעשה שום מעשה בעולם הן גדול או קטן, ולא שום דיבור בעולם, ואף ששומע חרפתו, לא ישיב עד שישם אל לבו ויטייעץ עם שכלו כדת מה לעשות, ויזכור בהשם יתברך ובתורתו הקדושה, וישים לנגד עיניו מדות תרומיות, ואז ילך לבטח דרכו ולא יכשל:

לפי המתבאר יש להוסיף פנינה אחת.

ידועים דברי הרמב"ם (תשובה ו) שחידש שלפעמים הדין נותן לפני הקב"ה שלא לתת אפשרות לחוטא לשוב, שלפעמים כשמעשים רואים אדם שהרשיע הרבה מענישים אותו בכך שנוטלים ממנו את הבחירה ואינו יכול לשוב גם אם ירצה. והדוגמא היא מפרעה הרשע, שכתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, וביאר הרמב"ם 'לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו לפיכך חזק הקב"ה את לבו'.

לפי המתבאר הדברים יקבלו טעם חדש, כי פרעה לקח את הכוח האנושי הגבוה ביותר, את כוח החכמה והתבונה, ועם הכוח הזה יצא למלחמה נגד ישראל. הבה נתחכמה לו דייקא, עם הקדשת מחשבה חכמה ושכל אנושי, ובזה הפליג פרעה בחטאו לקחת את כל צורת אדם ועימה לחטא. ועל זה נענש בנטילת אפשרות התשובה ממנו.